RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1898. Andra Kammaren. N:o 6.

Fredagen den 11 februari.

Kl. $^1/_2$ 3 e. m.

§ 1.

Föredrogos till en början och hänvisades till lagutskottet Kongl. Maj:ts på kammarens bord hvilande propositioner till Riksdagen:

med förslag till lag angående förlängning af tiden, under hvilken förordningen den 6 juni 1883 rörande de lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, skall vara gällande; och

med förslag till lag angående tillägg till förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, innefattande bestämmelser om municipalsamhällen.

§ 2.

Likaledes hänvisades till lagutskottet de i senaste sammanträdet aflemnade motioner:

af herr friherre *C. C:son Bonde* m. fl., n:o 201, och

af herr *E. Eriksson* i Qväcklingen, n:o 202.

§ 3.

Föredrogos och bordlades för andra gången:

statsutskottets utlåtanden n:is 13, 14, 15, 16, 17, 18 och 19; samt

lagutskottets utlåtanden n:is 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 och 13.

§ 4.

Till kammaren hade inkommit två så lydande protokoll, som upplästes:

1:o) År 1898 den 9 februari sammanträdde kamrarnes valmän för att utse Riksdagens justitieombudsman; och befunnos, efter valförrättningens slut, rösterna hafva utfallit sålunda:

herr hofrättsrådet *Gustaf Ribbing* ..... 24 röster,
„ häradshöfdingen *Ossian Berger* ..... 24 „ .

I följd häraf anställdes lottning mellan herr hofrättsrådet Ribbing och herr häradshöfdingen Berger, hvarvid lotten föll på herr häradshöfdingen Berger, som således blifvit utsedd till Riksdagens justitieombudsman.

2:o) År 1898 den 9 februari sammanträdde kamrarnes valmän för att utse den man, som skall efterträda Riksdagens justitieombudsman, ifall han, innan nästa lagtima riksdag anstält nytt val af justitieombudsman, skulle med döden afgå, samt utöfva embetet under den tid justitieombudsmannen kan vara af svår sjukdom eller annat laga förfall derifrån hindrad; och befunnos, efter valförrättningens slut, rösterna hafva utfallit sålunda:

Herr konstituerade revisionssekreteraren, assessoren *Carl Evald Leijonmark* med 47 röster,

i följd hvaraf herr konstituerade revisionssekreteraren, assessoren Leijonmark blifvit utsedd till justitieombudsmannens efterträdare.

Jemte det protokollen lades till handlingarne, beslöt kammaren, att underrättelse om de sålunda försiggångna valen skulle meddelas Riksdagens kanslideputerade med anmodan till dem att låta uppsätta och till kamrarne ingifva förslag till såväl förordnanden för de valde som skrifvelse till Konungen med anmälan om de verkstälda valen.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:

lagutskottets utlåtanden:

n:o 14, i anledning af väckt motion angående utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet, och

n:o 15, i anledning af väckt motion om åvägabringande af rättsordning beträffande slägtnamn; samt

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts memorial:

n:o 1, i anledning af en till utskottet remitterad motion med begäran om utredning och förslag angående statens öfvertagande af utbildning utaf lärare vid småskolor, och

n:o 2, i anledning af en till utskottet remitterad motion angående nrättande af ett sexklassigt praktiskt försökskläroverk i Stockholm.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *K. Almqvist* under tre dagar från och med den 12 dennes.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 2,52 e. m.

In fidem
E. Nathorst Böös.

Lördagen den 12 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades det vid kammarens sammanträde den 5 innevarande februari förda protokoll.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna dödsattest:

Att ledamoten af Riksdagen Andra Kammare, kyrkoherden August Hallqvist afled å kongl. serafimerlasarettets medicinska afdelning fredagen den 11 februari 1898 kl. 6,15 f. m. intygas härmed.
Stockholm den 11 februari 1898.

Erik Henning Lind.
Amanuens vid kongl. serafimerlasarettets medicinska afdelning.

Efter sålunda erhållen underrättelse om det inträffade dödsfallet beslöt kammaren, uppå hemställan af herr talmannen, att jemlikt föreskriften i 28 § riksdagsordningen till Konungen ingå med anmälan

om den sålunda inom kammaren uppkomna ledighet; och blef ett i sådant afseende på förhand uppsatt förslag till skrifvelse, hvilket nu upplästes, af kammaren godkändt.

§ 3.

Herr statsrådet m. m. herr *J. E. von Krusenstjerna* aflemnade Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående jernvägsanläggningar för statens räkning, hvilken proposition bordlades.

§ 4.

Företogos val af fem ledamöter och fem suppleanter i Riksdagens särskilda utskott för behandling af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar af giftermålsbalken m. m.; och utsågos dervid till:

ledamöter:

	herr	*H. N. E. Amnéus*	med 192	röster,
	„	*J. Andersson* i Öhrstorp	„ 188	„
	„	*J. Bromée*	„ 187	„
	„	*J. E. Behmer*	„ 117	„
och	„	*J. Eliasson*	„ 116	„ .

Närmast i röstetal kom herr grefve *H. E. G. Hamilton* med 84 röster.

suppleanter:

	herr	*P. G. E. Ploman*	med 131	röster,
	„	*J. Hjelmérus*	„ 126	„
	„	*J. Johanson* i Valared	„ 122	„
	„	*J. P. Zakrisson*	„ 119	„
och	„	*P. Olsson* i Åsak	„ 114	„ .

Närmast i röstetal kom herr *C. Lindhagen* med 74 röster.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästförestående § omförmälda val.

§ 6.

Föredrogos och bordlades ånyo:

lagutskottets utlåtanden n:is 14 och 15, samt

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts memorial n:is 1 och 2.

§ 7.

Efter föredragning af bevillningsutskottets memorial n:o 1 angående ändring af § 9 i underrättelserna om hvad vid tulltaxans tillämpning iakttagas bör, biföll kammaren hvad utskottet i nämnda memorial hemstält.

§ 8.

Likaledes biföllos statsutskottets nedannämnda, hvart efter annat föredragna utlåtanden:

n:o 13, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af kronomark till Jockmocks kommun i Norrbottens län;

n:o 14, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af kronomark till Arjeplougs kommun i Norrbottens län;

n:o 15, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af en till förra militiebostället Öfversta n:is 2 och 3 i Örebro län hörande lägenhet;

n:o 16, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af två under förra militiebostället $^3/_4$ mantal n:o 7 Bro i Upsala län lydande utegor;

n:o 17, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till statens jernvägar af ett jordområde från förra hospitalshemmanet Ousby n:o 3 i Kristianstads län;

n:o 18, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående tillstånd för Visby stad att tillbyta sig två jordområden af den utaf Gotlands artillericorps disponerade tyghusplanen invid Visby; och

n:o 19, i anledning af Kongl. Maj:ts propositioner angående efterskänkande af kronans rätt till två danaarf.

§ 9.

I ordningen förekom dernäst lagutskottets utlåtande n:o 3, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till checklag, till lag angående ändrad lydelse af 12 § utsökningslagen och till lag angående ändrad lydelse af 10 § 4 mom. i förordningen om nya utsökningslagens införande och hvad i afseende derå iakttagas skall den 10 augusti 1877.

Under *punkten 1* hemstälde utskottet till en början: *Angående förslag till checklag.*

att Riksdagen måtte antaga det i förevarande proposition framlagda förslag till checklag.

Angående förslag till checklag. (Forts.)

Efter föredragning af punkten begärdes ordet af

Herr Behmer, som yttrade: Då det föreliggande lagförslaget torde få anses föredraget i sin helhet, skall jag, utan att ingå på några detaljer, be att få yrka afslag på hela förslaget, som enligt min tanke är onödigt och dessutom kan blifva skadligt.

Uti England, som är checkens hemland, är det helt naturligt, att man mycket betjenar sig af den och finner den vara förträfflig, enär der icke finnes lägre sedelmynt än 5 pund sterling och postanvisningsväsendet är temligen outveckladt. Men i vårt land, der ett motsatt förhållande är rådande, der vi hafva ett högst utveckladt postanvisningssystem, der vi hafva sedlar till mycket lägre valörer, nemligen å 50, 10 och 5 kronor, och der vi hafva postremissvexlar, der kan jag icke finna, att det är nödvändigt att införa detta checksystem.

Man har sagt, att det skulle blifva till lättnad för affärsmännen, om cheken komme till stånd. Men en sådan lättnad hafva de ju redan deri, att de kunna gifva anvisningar på sina tillgodohafvanden hos banker och bankirer. Således är ju checken i det fallet onödig.

Men jag vågar äfven påstå, att den kan blifva till skada. För mindre samvetsgranna personer ligger det ofantligt nära till hands att, om en sådan lag kommer till stånd, vid förefallande behof vid inköp lemna en fullständigt värdelös check såsom betalning. Och alltid finnes det godtrogna säljare, som taga mot en sådan. Det heter ju, att de icke äro skyldiga att göra det. Men i detta konkurrensens tidehvarf, då hvar och en gerna vill sälja och afyttra sina varor, taga de hellre mot en check, som de tro vara god, än att de afvisa köparen.

Utskottet säger, att det hufvudsakliga skälet, hvarför vi böra antaga denna checklag, är att Danmark och Norge numera hvar för sig antagit en liknande lag. Men hvarför har man i dessa båda länder antagit den? Jo, det beror enligt min tanke derpå, att man känt behof deraf. Men ett behof der kan väl icke skapa ett behof deraf hos oss. Och jag vågar påstå, att vi icke hafva behof af att införa en sådan lagstiftning.

Det förvånar mig, att regeringen äfven i år kommit fram med detta förslag, enär det nog funnits andra lagfrågor, som kunnat vara angelägnare att röra vid, än denna. Men jag förmodar, att detta berott derpå, att förslaget sedan förra året legat så lämpligt till hands att taga till.

Jag skall för närvarande inskränka mig till hvad jag nu anfört och anhåller såsom sagdt att få yrka afslag på det hela.

Vidare anförde:

Herr Husberg: Den föregående ärade talaren har mot antagandet af den kongl. propositionen anfört, att den lagstiftning, som åsyftas i densamma, skulle vara onödig och under vissa förhållanden kunde blifva skadlig. Den skulle vara onödig derför, att något syn-

Angående förslag till checklag. (Forts.)

nerligt behof deraf icke gjort sig gällande. Ja, det är nog sant, att man icke kan säga, att något särdeles påträngande behof af denna checklag har framträdt; men det har dock visat sig, att på åtskilliga af våra större affärscentra, särskildt i södra Sverige, der ett ganska lifligt kommersielt utbyte med grannlandet eger rum, känts behof af att checken kommer i bruk och att en likformig lagstiftning med den, som i det afseendet trädt i kraft i grannländerna, äfven hos oss införes.

Det är nog sant, såsom den föregående talaren sade, att det väsentliga, som denna checklag skulle medföra, kan sägas redan vara vunnet genom det förefintliga bankanvisnings- och postremissvexelsystemet. Men det är dock icke alldeles detsamma med dessa bankanvisningar och postremissvexlar som med checken. De hafva icke den specifika karakter af betalningsmedel, som checken har. Hvad postremissvexeln beträffar, vill jag dessutom erinra derom, att den visserligen kan vara användbar för verkställandet af liqvider från ort till annan, men är deremot föga användbar för liqvider på platsen. Den s. k. platschecken fyller deremot detta behof. Hvad anvisningen åter beträffar, så veta vi, att efter svensk lag kan frågan om regressrätten gent emot öfverlåtaren vara temligen tvifvelaktig. Denna fråga om regressrätten är deremot fullständigt afgjord i afseende å checken. För öfrigt har checken, såsom redan antydt, sin alldeles särskilda betydelse i det internationella kommersiella utbytet. Det har ju sedan temligen lång tid tillbaka varit ett önskningsmål, att i afseende på affärs- eller handelslagstiftningen de skandinaviska länderna skulle i möjligaste måtto sluta sig till hvarandra, så att en i det väsentliga gemensam lagstiftning på detta område komme till stånd. Det förslag, som nu föreligger, är också ett uttryck för den tanken, att söka åvägabringa en dylik likformighet.

Att checken skulle kunna vara till skada, såsom den föregående talaren sade, förstår jag just icke. Den är ju i det stora hela taget ett papper med vexelns rättskraft. Skadan skulle således, så vidt jag förstod den föregående talaren, egentligen ligga deri, att dåliga checker skulle komma ut i marknaden och mottagas. Jag vet icke, hvarför den i affärsförhållanden lefvande allmänheten skulle vara mera benägen att taga mot dåliga checker än t. ex. dåliga accepter eller andra dåliga papper. Vid checken blifver det naturligtvis alltid utställarens kredit och det ekonomiska värde han kan hafva, som afgör, huruvida hans papper blifver mottaget eller ej. Och någon särskild risk med afseende på detta papper utöfver hvad som kan föreligga vid andra papper, som tjena såsom förmedlande liqvid, kan jag för min del icke se.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Annerstedt: Herr grefve och talman, mine herrar! Till hvad den föregående talaren yttrat, ber jag endast att få lägga den upplysningen, att Första Kammaren nyss antagit förslaget angående checklag. Då så-

Angående förslag till checklag. (Forts.)

lunda Första Kammaren, som vid förra riksdagen förkastade detta förslag, nu antagit detsamma, hoppas jag, att Andra Kammaren, som vid senaste riksdag antog förslaget, måtte vidblifva sitt då fattade beslut.

Herr Behmer: I mitt förra anförande uttryckte jag mig icke nog fullständigt, då jag sökte visa, hvari det skadliga med checklagen ligger. Det ligger, enligt mitt förmenande, deruti, att för mindre samvetsgranna — jag kan rent ut säga samvetslösa personer, som sakna tillgångar, frestelsen är ofantligt stor att i behofvets stund slunga in en sådan check som betalningsmedel i en handelsbod eller på annat ställe, der den på grund af den stora konkurrensen gerna mottages. Härigenom gör sig ju köparen skyldig till ett bedrägeri, som kan medföra fängelsestraff eller i lindrigaste fall böter, som vid bristande tillgång förvandlas till fängelse. Det blir, mine herrar, en ökning i antalet fångar, som checklagen kommer att medföra, och härmed följa också ökade utgifter för fångvården, oafsedt den förlust, som kommer att drabba de personer, som varit godtrogna nog att mottaga värdelösa checkar. Det är på dessa grunder, som jag anser, att checklagen skulle komma att medföra skada.

Herr Grefve Hamilton: Herr talman, mine herrar! Jag föranleddes att begära ordet af herr Behmers senaste yttrande. Om en person skulle begagna sig af checklagen till att i en bod — som herr Behmer uttryckte sig — "slunga in" en check, som vore fullkomligt värdelös, emedan utställaren icke hade några tillgångar, så komme ju dock säljaren i en ofantligt bättre ställning, sedan han fått en check, som medför vexelrätt, än om han, såsom nu vanligen sker, utlemnat varor på kredit. Mig synes det således snarare vara fördelaktigare, att mindre vederhäftiga personer för betalning i bodar begagna sig af checkar, än att de anlita det nuvarande kreditsystemet.

För öfrigt ber jag att få pointera — hvad herr justitieministern redan framhållit — att det vore ganska märkvärdigt, om Andra Kammaren, som i fjor accepterade denna lag, som jag tror, mot lagutskottets afstyrkande, nu skulle tvärt kasta om och förkasta densamma.

Jag kan för min del visserligen icke se, att vi skulle blifva särdeles olyckliga här i Sverige, om denna lagstiftning icke skulle komma till stånd; men då ett bland de sträfvanden, för hvilka jag åtminstone hyser de största sympatier, går ut på just att inom de skandinaviska länderna få till stånd en gemensam lagstiftning på affärslifvets område, vore det verkligen sorgligt, om man, blott derför att vi här i Sverige icke känt något trängande behof af en checklag, skulle i detta fall undandraga sig att acceptera en gemensam lagstiftning, då, enligt min tanke, man icke kan påvisa, att någon verklig fara dermed är förenad. Jag ber att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Herr Meyer: Jag har blifvit förekommen af den senaste ärade talaren och har egentligen icke mycket att tillägga till hvad han har

Angående förslag till checklag. (Forts.)

anfört. Jag ber emellertid att få påpeka ett förhållande, som ytterligare förtjenar att tagas i betraktande, och det är det, att, äfven om vi få en checklag, den stora allmänheten dock kommer att till en början icke begagna sig af checkar. Det blir att börja med helt säkert endast affärsmännen, som komma att sins emellan använda checken som betalningsmedel, men det skall helt säkert dröja ganska länge, innan allmänheten hunnit öfvervinna sin misstro mot det nya, så att äfven den toge emot checkar som liqvid.

Vi hafva ju redan nu ett slags checkar i våra bankanvisningar. Checken har emellertid det företrädet framför bankanvisningen — förutsatt att denna icke fått vexelns form — att den möjliggör regresstalan. Den skyddar regressrätten, något, som den vanliga anvisningen icke gör. Det är sålunda en alldeles afgjord fördel att få en check i stället för en anvisning, och från denna fördel skulle man afskära oss genom att förkasta detta lagförslag. Lagförslaget afser icke något annat än att skaffa bättre anvisningar; något annat nytt finnes der icke. Jag tror sålunda, att vi skulle handla mycket oklokt, om vi afstode från denna fördel, som är lifligt efterlängtad inom affärsverlden. Jag yrkar bifall till lagutskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gaf herr talmannen, i enlighet med de gjorda yrkandena, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag derå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Herr Behmer begärde likväl votering, hvilken ock företogs enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren skall antaga Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition med förslag till checklag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit nämnda proposition.

Omröstningen visade 162 ja mot 34 nej; i följd hvaraf utskottets hemställan af kammaren bifallits.

Punkterna 2 och 3.

Biföllos jemväl.

§ 10.

Härefter föredrogos hvart för sig och biföllos lagutskottets utlåtanden:

n:o 4, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af 17 kap. 10 § handelsbalken;

n:o 5, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande tillägg till 15 kap. 18 § kyrkolagen;

n:o 6, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt till erhållande af kyrklig vigsel i visst fall;

n:o 7, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om anteckning i kyrkobok af utrikes slutna äktenskap;

n:o 8, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande ändring i 2 kap. 3 § kyrkolagen, dels ock en i sammanhang dermed väckt motion;

n:o 9, i anledning af justitieombudsmannens framställning om åtgärder till förebyggande af oskäligt dröjsmål med återföretagande af till annan domstol förvisade ransakningar;

n:o 10, i anledning af väckt motion angående ändring af tredje stycket i 81 § af lagen om aktiebolag den 28 juni 1895; och

n:o 11, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 21 § i lagen om dikning och annan afledning af vatten den 20 juni 1879.

§ 11.

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal.

Till behandling förelåg vidare lagutskottets utlåtande n:o 12, i anledning af väckt motion om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal.

Med föranledande af ifrågavarande inom Andra Kammaren af herr *C. J. Jakobson* afgifna motion, n:o 170, hemstälde utskottet i detta utlåtande:

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till sådana lagbestämmelser, som må anses erforderliga för beredande af nödigt skydd åt i behörig ordning ingångna arbetsaftal.

Emot denna utskottets hemställan hade reservation anmälts af herrar *Folke Andersson* och *Nilsson* i Skärhus, hvilka ansett, att utskottet bort afstyrka bifall till motionen.

Efter föredragning af ärendet anförde:

Herr Nilsson i Skärhus: Herr talman! Såsom synes af detta betänkande, har jag reserverat mig mot det beslut, hvartill utskottet kommit. Skälen för denna min reservation har jag redan angifvit, och jag skall på grund häraf bedja att få yrka afslag å utskottets framställning. För min del anser jag, att igenom kontraktsbestämmelser arbetare och arbetsgifvare emellan skall det bästa resultat kunna vinnas. Om man nu här uppställer lagar och för-

fattningar, som i så fall kunna blifva hindrande för sådana arbetsaftal, så kan det blifva mycket invecklad. Af det skälet skall jag bedja att få yrka afslag å lagutskottets hemställan.

Herr Holmgren i Varnhem: Herr talman! Som motionärerna sjelfva uppgifva, är föreliggande motion en gengångare från förra årets riksdag, då denna fråga här temligen utförligt behandlades, och då de skäl, som motionärerna anförde för sitt förslag, temligen allvarsamt bemöttes eller gendrefvos.

Då nu motionärerna icke dess mindre hafva återkommit med samma förslag, så måste detta vara föranledt af en känsla hos de ärade motionärerna, att frågan skulle vara af så allvarlig och pressant natur, att en fara af dröjsmål i nämnda hänseende skulle föreligga.

Jag för min del kan icke dela de aktade motionärernas uppfattning i denna del, och jag skall tillåta mig att i största korthet angifva de skäl, hvilka för mig föreligga för att yrka afslag å lagutskottets förslag till skrifvelse till Kongl. Maj:t i nämnda hänseende.

De högt aktade motionärerna, hvilkas syfte och goda afsigter icke kunna eller få misskännas, gå ut ifrån det antagandet, att arbetet är, såsom alla varor, en vara eller nyttighet, och vid sådant förhållande anse de, att ett arbetsaftal är ett aftal om en vara eller en nyttighet. Nu är det ju så, att vi redan i vår lag hafva straffbestämmelser mot kontraktsbrott. Nu händer det t. ex., att personer kontrahera om leverans af en vara eller af penningar, men att de brista — i rätt många fall — i afseende på detta aftal, dels på grund af oförmåga, dels också på grund af bristande vilja. I hvarje fall har ju då enligt gällande lagbestämmelser den som lidit skada regress emot den, som gjort sig skyldig till ett kontraktsbrott, och han kan få skadestånd. Om den omständigheten föreligger, att han icke kan ersätta eller lemna skadestånd, hör icke till saken. Alltså förefaller det mig gifvet, att då här är fråga om aftal och brott af aftal, så finnes ju redan det skydd i vår gällande lag, som motionärerna begära.

Men det förstår jag icke, hvarför icke motionärerna i sammanhang med detta yrkande framstält ett yrkande om skydd för alla slags aftal, då arbetsaftalet är alldeles detsamma som andra aftal. Skulle det måhända vara en alldeles särskild skada för en person, att en arbetare inställer sitt arbete och på det sättet bryter ett aftal? Kan väl detta vara så mycket farligare eller svårare än när en person går i borgen för en annan och på detta sätt ingår ett aftal, men icke kan hålla detta, icke inlösa sin skuld? Man ifrågasätter ju icke, att en sådan person skulle på effektivt sätt straffas genom ådömande af ett så strängt straff som tvångsarbete. Och om något sådant ifrågasattes, skulle det tvifvelsutan icke vinna gehör.

Jag skall tillåta mig att ytterligare påpeka, att då motionärerna utgå från det antagandet, att det är nödvändigt, att ett effektivt skydd åstadkommes — med effektivt mena de då tvifvelsutan, såsom de äfven föreslå, att stränga straffbestämmelser böra införas mot arbetare, som bryta ett ingånget arbetsaftal —, men på samma gång erkänna det berättigade i krafvet på arbetets frihet och arbetsgifvares och

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

arbetares likhet inför lagen, så göra de sig skyldiga till en inkonseqvens, i det de icke föreslagit, att de arbetsgifvare, som mankera sina arbetare eller bryta ett ingånget aftal med dem, skola straffas med tvångsarbete lika väl som de arbetare, som göra sig skyldiga till aftalsbrott. Det borde ju dock vara lika för alla. Och för öfrigt äfven om enligt motionärens förslag arbetsgifvarne, som sitta inne med penningar och med magten, skola underkastas samma ansvar för aftalsbrott som arbetarne, så blifva de dock i verkligheten ej likstälda med dessa. Ty en arbetsgifvare skulle med lätthet kunna utbetala de 50 eller 100 eller kanske endast 10 kronors böter, som han blefve ådömd, om han brutit aftalet, medan deremot en arbetare, som gjort sig skyldig till aftalsbrott, ovilkorligen, då han saknade medel, måste få tvångsarbete.

Dessutom förstår jag icke, huru motionärerna tänkt sig saken med tvångsarbetet för att göra lagen effektiv. Skulle tvångsarbetet utföras hos den, som lidit skadan? Eller skulle staten bygga upp arbetsanstalter eller fängelser, der arbetarne skulle få aftjena detta straffarbete? Derom hafva motionärerna icke yttrat sig. I detta afseende möta också ovanligt stora praktiska svårigheter.

Jag vill blott tillägga, att motionärerna, för hvilkas tillgifvenhet för arbetarne, sådan de uttryckt den i motionen, jag har den största aktning, utgått från en enligt min uppfattning alldeles origtig ståndpunkt, och när man utgår från en oriktig ståndpunkt, så blifva resultaten alltid obrukbara. De hafva sagt, att arbetet, produktionen vore ju samhällsbyggnadens grundval och den oundgängliga förutsättningen för hela samhällets bestånd och lycka.

Ja, helt visst är arbetet en alldeles nödvändig förutsättning för statens såväl som den enskildes bestånd, och det är mycket glädjande att höra, att motionärerna hafva ett så stort intresse för arbetet och således äfven för arbetarne, att de anse, att arbetarnes intresse utgör "den oundgängliga förutsättningen för hela samhällets bestånd och lycka".

Men jag tillåter mig att fästa uppmärksamheten på att det finnes ännu starkare grundvalar för samhället än blott arbetet. Vi hafva exempel på stater, der det arbetats mycket, men der det icke funnits något stöd för statens bestånd. Jag vill blott upplysningsvis nämna Kartago och det gamla Greklands kolonier. Det finnes något, som enligt min uppfattning mycket mera garanterar statens bestånd och samhällets utveckling, och det är aktningen för rätt och menniskovärde. Det är, att man tillerkänner medborgarne medborgerliga rättigheter och tror på heder, ära och förnuftighet hos våra medmenniskor. Jag har dermed icke sagt och vill icke säga, att man uteslutande bort bygga på detta. Men hvad jag vill säga är, att om man lemnar dessa faktorer, tron på menniskors godhet, aktningen för rätt och menniskovärde, förtröstan på menniskors ädelhet och de sedliga krafter, som höja menniskovärdet, lemnar man dem åsido, utesluter man dem, så kränker man menniskan, förnedrar menniskan, och dermed förnedrar man också sig sjelf. Aktningen för rätten och för menniskovärdet blifva nog de sista, de bästa grundvalar, hvarpå samhället kan hvila, och hvarpå det vidare kan uppbyggas.

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

Vid sådant förhållande, och då jag håller före, att denna vigtiga fråga om förhållandet mellan kapital och arbete, hvilket likväl står utom den fråga, som nu är före, är en fråga af den beskaffenhet, att den visserligen afgöres under en kamp mellan de olika intressena, men dock genom en kamp, förd på ett förnuftigt sätt, derför att menniskorna äro förnuftiga, och arbetet behöfver kapitalet, liksom kapitalet arbetet, så tror jag, att en lagstiftning i det afseende, motionärerna önska, skulle vara ytterst skadlig för hela vårt land och långt ifrån att befordra de intressen, som motionärerna antaga skulle derigenom främjas, i hög grad skada dem och isynnerhet skada arbetet.

I en punkt tyckas motionärerna vara alldeles eniga med arbetarne, men i denna punkt vågar jag icke vara enig med dem. De hafva nemligen helt kategoriskt förklarat: "Rättslöshetstillståndet är i sjelfva verket fullständigt, såsom en lika sorglig, som mångtalig erfarenhet visat." I detta fall äro arbetarne af samma åsigt. Äfven de anse, att rättslöshetstillståndet är fullständigt, ehuru de betrakta sig sjelfva såsom rättslösa. Båda parterna stå sålunda eniga i denna sak, om än deras uppfattning af huru rättslösheten yttrar sig är fullkomligt olika. Våga vi emellertid antaga, att så verkligen är förhållandet? Jag tror icke det.

Då nu lagutskottet har tillstyrkt motionen i den rigtning, att en skrifvelse skulle afgå till Kongl. Maj:t, så har i sjelfva verket lagutskottet afstyrkt motionärernas yrkande, ty detta går ju uteslutande derpå ut att få en effektiv lagstiftning mot aftalsbrott, hvarigenom såsom straff för dylika brott stadgas tvångsarbete.

Då emellertid utskottet icke kunnat uppgifva något, hvarom det vill hafva skrifvet, och då Riksdagen icke gerna kan skrifva till Kongl. Maj:t om en sak, der den icke det ringaste vet, hvad den vill skrifva om, eller på hvad sätt den vill hafva den ordnad, så förefaller det mig, som om man icke gerna skulle kunna gå med på ett sådant skrifvelseförslag, och derför skall jag tillåta mig att förena mig med den högt ärade talare i Första Kammaren, som i fjor, då motionen förelåg, yrkade, att man i stället i denna fråga skulle skrifva till uppfinnarnes förening.

Jag yrkar afslag å det föreslagna skrifvelseförslaget.

Herr Branting: Herr talman! Mina herrar! Då i fjor detta förslag förkastades i Andra Kammaren med 45 rösters majoritet, hade man ju kunnat vänta, att det icke så snart skulle komma igen. Ty det var ju icke blott majoriteten, som der var det afgörande, utan det visades äfven upp under diskussionen — i sak — att detta förslag helt och hållet var egnadt att vrida på sned den fråga, som motionären afsåg att belysa.

För det första derigenom att han bragte på tal frågan om aftalsbrott —, men i det oändligt största antalet fall, som han ville åt, förelåg icke alls något aftalsbrott, utan det gälde aftal angående framtiden, och således var det icke alls fråga om något slags kontraktsbrott.

Och vidare var det också egnadt att vrida saken på sned, att

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

det framhölls, att detta aftalsbrott under alla omständigheter skulle vara origtigt, men dervid förbisåg man, att rättvisan ändå måste kräfva det, att aftalet för att vara giltigt och bindande för båda parterna skulle vara verkligen fritt och, för att vara verkligen fritt, måste ingås emellan någorlunda jemnstälda parter. Men för att vinna detta resultat, måste man ovilkorligen komma till erkännande af arbetarnes föreningsrätt såsom grundval för att få ett fritt och åt begge sidor bindande aftal. I den rigtningen återigen ville ju motionären alls icke gå fram, utan tvärtom var detta någonting, hvarom han icke ens ville höra talas.

Vidare förelåg ju också den omständigheten, att lagutskottet icke kunde — då, lika litet som nu — angifva det allra ringaste, hvarom man skulle skrifva till Kongl. Maj:t. Utskottet ville endast lägga saken förtroendefullt i Kongl. Maj:ts hand.

Emellertid, i stället för att motionären skulle låtit varna sig af de många harmsna uttalanden, som kommo fram emot hans förslag redan sådant som det var formuleradt förra året, så har han i stället i år begifvit sig ut på agrariska vägar och stigar och fått med sig sex och tjugu man, som äro minst lika svåra som han i denna sak. Och han har deri sökt en ytterligare uppmuntran, icke till att taga den ringaste hänsyn till den kritik, hvarför hans förslag förra året blef föremål, utan tvärtom till att i högst väsentlig mån än mera skärpa den framställning, som han i fjor gjorde.

I fjor talades det i hans motion om att man skulle söka att, genom de medel han föreslog, förebygga hvad han kallade "okynnesstrejker." I år deremot är det icke längre tal om "okynnesstrejker", utan det talas helt allmänt om att "*hvarje* nederlag, de näringsidkande härunder lede — och nyheten om dylika förekomme allt oftare — vare en allvarlig anklagelse mot den likgiltighet och försagdhet, som hölle tillbaka" det ifrågavarande lagstiftningsarbetet. Det vill säga, att "hvarje nederlag, som de näringsidkande lida", det är hvarje vinst, som arbetarne göra i afseende å förbättring af sina vilkor, är i motionärens ögon någonting, som bör förebyggas, som faller under hvad han enligt sin terminologi förra året kallade "okynnesstrejker". Och medan han förra året så der endast i förbigående och något försagdt talade om tvångsarbete såsom ett lämpligt medel att drifva arbetarne till besinning, så utvecklas det nu med mycken pondus, att "lagstiftningen ej tvekat att" för långt mindre saker "sätta myndigheterna tvångsarbetets magtmedel i hand", och det talas vidare om att "denna straffart vunnit tillämpning vid en relativt lindrig kategori af brott", och då borde den också tillämpas mot "brott, som utgjorde ett allvarligt hot mot sjelfva samhällsordningen".

Sammanställdt med det föregående blir detta tal om brott ingenting annat än att det ser ut, som om i motionärens ögon och i hans medmotionärers ögon hvarje framryckande från arbetarnes sida, hvilket sker med arbetsinställelsens lagliga medel, skulle vara någonting icke blott förkastligt, utan rent af *brottsligt*. Man kan fråga sig, när man läser sådant, om motionären, eftersom han kommer tillbaka med detta yrkande, har haft för afsigt att verka i agitationens tjenst till

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

upphetsning klasserna emellan. I det afseendet kan jag försäkra motionären, att hans förslag icke kommer att gå obeaktadt förbi. Det är tydligt, att ingenting kan mer vara egnadt att väcka förbittring, än när man får se ett sådant uttryck af den mest ohöljda klassegoism framkomma, och att det måste hafva till följd, att man på motsidan påskyndar arbetet för att sätta sig i försvarstillstånd, när man så oförsigtigt blottar hvad det egentligen är för förtryck, som afses från den klass, hvilken anser sig för ögonblicket kunna våga allt, derför att den har så mycket att säga.

Det enda argument, som motionären har framfört i sin nya motion, eller rättare i tillägget till sin gamla motion, det som skulle vara det nya för året, hvari man väl således får söka hufvudanledningen till att han har kommit tillbaka, det är, att "bland stadsarbetsgifvarne i landet börjat en rörelse i syfte att bland dem ernå en sådan organisation, att de med större kraft än hittills skulle kunna häfda sin ställning i arbetsaftalet." Om denna sak yttrar motionären sjelf, att om denna sträfvan kröntes "med önskvärd framgång, vore en vigtig förutsättning vunnen för bättre ordning och reda i de rådande arbetsförhållandena".

Det är ju emellertid — för en vanlig logik åtminstone — klart, att om det enda nämnvärda, som skett under året i detta fall, är det, att i arbetsgifvarnes leder upptagits organisationstanken, som arbetarne först begynt att föra fram, så har dermed arbetsgifvarnes magtställning ytterligare stärkts under året. Således borde det vara så mycket *mindre* skäl för att i år komma fram med fordran, att lagstiftningen skall ingripa till förmån för dem, som redan förut stå så starka. Men det är visst icke motionärernas mening. Det är ju alltid så, att "mycket vill mer ha", och det gäller nog också i det här fallet. *Derför* att arbetsgifvarne gjort sig ännu starkare under det år, som gått, skola de ytterligare få lagens skydd för att med tvångsarbetsmedel hålla arbetarne nere!

Lagutskottet har i den återupprepade motiveringen för dess utlåtande i fjor talat om de arbetsinställelser af större omfattning, som under senare tider egt rum i vårt land. Detta är, efter lagutskottets förmenande, hufvudargumentet, hvarför man i detta fall skulle behöfva skrifva till Kongl. Maj:t. Äfven i det afseendet har, tillåter jag mig att erinra, det år, som gått, sannerligen icke varit egnadt att på något sätt ge ytterligare stöd för några särskilda åtgärder i förevarande fall. Så vidt jag kan erinra mig, har icke under det gångna året förekommit mera än en enda arbetsinställelse af större omfattning och som således här möjligen skulle kunna afses — det var den ganska stora strejk, som rätt länge pågick nere vid Kockums verkstäder i Malmö. Men om utskottet syftat på den strejken, har det råkat mycket illa ut, ty den strejken bilades derigenom, att arbetarne föreslogo en skiljedom — och efter åtskilliga om och men samt rätt lång tvekan antogo arbetsgifvarne detta förslag, som ursprungligen utgått från arbetarne. Och detta är, så vidt jag vet, det enda exempel från senaste tiden, som skulle kunna åberopas till stöd för det uttalande, hvarmed lagutskottet fortfarande velat moti-

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

vera behöfligheten af en skrifvelse i motionärernas syftemål till Kongl. Maj:t!

Deremot har under det gångna året i hög grad besannat sig hvad jag tillät mig att för kammaren framhålla förra gången, nemligen att arbetareorganisationerna, långt ifrån att uppmuntra till strejker, i sjelfva verket afstyra en mängd sådana, som arbetarne i hastigheten skulle tillgripa, derest de ej vore organiserade. Jag skall nu icke trötta med att återkomma till hvad i detta hänseende, jag förra gången tillät mig framdraga — jag skall blott anföra ett enda ganska typiskt exempel i detta afseende.

I Gefle utbröt nemligen vid en velocipedfabrik en mindre strejk. Den började emellertid, utan att arbetareorganisationens inom facket högsta ledning förut fått tillräcklig kännedom om förhållandena eller fått öfva sitt medlande inflytande till förekommande af stridigheter; och följden deraf blef, visst icke, att denna starka organisation bland arbetarne trädde fram och hjelpte dessa sina kamrater — som den mycket lätt kunnat understödja, ty det rörde här jemförelsevis ett fåtal arbetare — utan att dessa arbetare fingo af förbundets förtroendeman mottaga en allvarlig uppsträckning, derför att de gått åstad och strejkat i ogjordt väder. Han skrifver här i en redogörelse, som fans införd i den moderata tidningen "Norrlandsposten": "Det må genast sägas, att arbetarne här begått ett förhastande, något, som de vid närmare eftertanke sjelfva medgifvit. Dels hade de försummat att, innan de togo ett för flere bland dem så vigtigt steg som att nedlägga arbetet, söka stöd hos sin organisation, dels hade de icke i tillräcklig grad sökt på underhandlingens väg åstadkomma hvad de önskade." Och längre fram i motiveringen, hvarför förbundet icke lemnade understöd, fortsätter han: "Vidare har vår organisation som princip fastslagit, att strejk är det *sista* och yttersta medlet, som af arbetarne bör tillgripas, och underhandlingens väg först i det längsta pröfvas."

Som herrarne finna, äro de utdrag, jag förra året tillät mig göra ur åtskilliga af arbetareorganisationerna antagna stadgar och program, i dessa fall ingalunda en tom och död bokstaf, utan de tillämpas, så snart organisationen vunnit något slags fasthet, och tillämpas med eftertryck just mot sådana arbetare, som vilja rusa fram till en oöfverlagd strejk. Detta kan i sin mån tyda på, att man är inne på den rätta vägen för att nå det mål, som väl skulle vara den förnuftiga kärnan — om man öfver hufvud kan tala om en sådan — i motionärernas förslag, nemligen att så mycket som möjligt förebygga onödiga konflikter arbetare och arbetsgifvare emellan.

Hvad som deremot verkligen bör ske, det är något helt annat, än motionärerna talat om och tänkt sig. Hvad som bör ske, det är att allt mer befrämja den största möjliga utsträckning af *arbetarnes föreningsrätt.* Äfven i det afseendet har det gångna året gifvit talrika exempel på, att icke allt är som det borde vara. Jag skall ej heller här trötta med många exempel, men jag anser mig dock skyldig framdraga ett par fall, som äro karakteristiska för huru ännu inom vissa arbetsgifvarekretsar en efterblifven ståndpunkt råder med af-

seende å denna föreningsrätt, hvilken arbetarne å sin sida anse vara deras kanske vigtigaste medborgerliga rättighet.

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

Ett exempel skall jag hemta från Uddevalla, der en medlem af Första Kammaren uppträdt och ännu uppträder mot sina arbetare så, att han utestänger dem från arbetet blott på den grund, att de icke vilja utgå ur den fackförening, som de tillhöra. Redan i somras bildades nemligen bland transportarbetarne i Uddevalla, och äfven bland de hos skeppsredaren Sanne anställda, en fackförening. Då uppkallades tre af styrelsens ledamöter till herr Sannes kontor och tillsades, att de hade att välja mellan att upplösa föreningen eller att icke vidare få arbete. Deras kamrater togo emellertid parti för dem, och det blef en liten strejk. Då ingrepo transportarbetareförbundets förtroendemän och sökte ordna saken, och strejken tog slut. Emellertid beslöt man att icke uppgifva föreningsrätten. Föreningen växte också i antal. Nu strax före jul gjorde herr Sanne ett nytt försök att qväsa deras föreningsrätt. Han kallade upp dem till kontoret och bjöd dem på kaffe; och sedan förelade han dem ett kontrakt att underskrifva, deri de skulle förbinda sig att ej tillhöra någon fackförening — men de vägrade att gå in på detta. Förtroendemannen från Göteborg kom då till platsen och sökte underhandla gång på gång, men han afvisades. Förtroendemannen från Stockholm reste sjelf dit ned och sökte tre särskilda gånger på en dag träffa herr Sanne för att underhandla, men det var fortfarande omöjligt att komma till tals med honom. Hvarje gång, understöd till arbetarne utdelats af förtroendemannen från Göteborg, har han sökt träffa herr Sanne, men det lyckas icke, utan denne håller fortfarande arbetarne utestängda, derför att de icke vilja afstå från sin rätt som fria svenska medborgare att tillhöra en förening, som ej har något som helst olagligt på sitt program.

Man kan nu visserligen säga, att det är hans "rätt" som arbetsgifvare att välja sitt folk sjelf, om man vill hårdraga detta uttryck. Men det bör dock härvidlag besinnas, att hans rätt som arbetsgifvare väl icke bör sträcka sig utöfver sjelfva arbetsaftalet. Hvad arbetarne göra utom den tid, då de äro i hans arbete, kommer väl icke honom som arbetsgifvare vid. Om de då äro tillsammans för att öfverlägga om gemensamma angelägenheter, bör han icke ha rätt att lägga sig i det och förhindra det; han bör väl icke använda hungerpiskan i sådana fall för att hindra personer att begagna en så enkel medborgerlig rätt.

Det fall, jag nu relaterat, står för visso icke enstaka. I dagens nummer af "Socialdemokraten" ha vi, tyvärr, varit nödsakade att relatera två andra dylika fall från skilda delar af landet, der precis liknande historier försiggått. Det ena är från ett sågverk, Ulfsvik, i närheten af Hernösand, der man på samma sätt gått fram och afskedat arbetare, derför att de vågade tillhöra en fackförening. Disponenten har förklarat sig fullkomligt nöjd med arbetarne som sådana, och det var "med smärta" han skildes från dem, men "det måste ske", skrifver han sjelf, ty han kan ej finna sig i, att de tillhöra en förening, der de samlas och öfverlägga om gemensamma angelägenheter utom arbetstiden. På samma sätt har från Halmstads bryggerier kommit en

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

liknande berättelse om, att arbetarne der varit uppkallade till sina arbetsgifvare och fått det beskedet, att de komme att afskedas, om de ej utginge ur en der bildad fackförening. Ett par afsked hafva också egt rum.

När man ser sådant, förstår man, hvilken hård kamp här ännu måste kämpas i vårt land för arbetarnes föreningsrätt. Icke dess mindre kan man ju hoppas, att det skall kunna lyckas en stigande upplysning att mer och mer öfva tryck å arbetsgifvare af det slag, jag här dragit fram, så att de icke skola kunna, gent emot den allmänna meningen, allt för mycket hålla på, att föreningsrätten får af dem ostraffadt kränkas. Det kunde ju visserligen vara önskvärdt, att i detta fall lagbestämmelser komme supplerande till och hjelpte på den allmänna meningen, men jag tror mig kunna försäkra, att arbetarne å sin sida icke äro särskildt angelägna att just nu söka bringa denna fråga om lagbestämmelser på tal. De lita på att, i samma mån som upplysningen stiger och den allmänna meningen i denna sak småningom blir klarare, skola dock äfven de oresonlige bland arbetsgifvarne — ty sådana finnas, mina herrar — kunna förmås att något mer taga reson i detta fall och låta arbetarne, utom arbetet, sköta sina angelägenheter, som de för godt finna. Ty det är dock en grundsats, som man måste fasthålla, att hvad i arbetsaftalet försäljes, är arbetskraften under vissa arbetstimmar, men arbetaren säljer icke sin kropp, sin själ, sitt samvete och sina menskliga rättigheter, derför att han går in på att arbeta åt en viss arbetsgifvare.

Ja, kommer nu till dessa reella skäl ytterligare den omständigheten, att lagutskottet i år som i fjor fortfarande framhärdar i att icke ha det ringaste klart för sig ens *grunderna* för denna nya lagstiftning, som man begär af Kongl. Maj:t, eller hvarpå den skulle gå ut — det står uttryckligen i lagutskottets utlåtande, att "utskottet ser sig lika litet nu som vid 1897 års riksdag i tillfälle att närmare angifva grunderna för en sådan lagstiftning" — då synes det mig verkligen, att här föreligga många skäl både af saklig och formel art, både ur synpunkten af den arbetarefråga, som här beröres, och ur synpunkten af Riksdagens värdighet, som kräfver, att man ej aflåter onödiga och intetsägande skrifvelser till Kongl. Maj:t, för att kammaren nu vidblifver det beslut, som den i fjor med stor majoritet fattade, och afslår lagutskottets hemställan. Och detta är, herr talman, hvad jag nu tillåter mig yrka.

Herrar *Höjer, J. H. G. Fredholm, Nyström* och *Berg* förklarade sig instämma med herr Branting.

Herr friherre Barnekow yttrade: Herr talman mina herrar! Då jag läste rubriken till denna motion, föreföll den i det hela mycket oskyldig, då det i densamma heter, att motionen afser "lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal." Detta kan ju vara något ganska rimligt att begära, men när jag läste motiveringen för de ifrågasatta lagstiftningsåtgärderna, föreföll denna mig bra sträng.

De ärade motionärerna gå nemligen ut derifrån, att, om ett aftal

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

ingås mellan arbetare och arbetsgifvare och arbetarne bryta detta aftal, dessa skola föras inför rätta och der möjligen blifva ålagda skadeersättning. Kunna de ej betala denna skadeersättning, skola de, såsom det i motionen heter, "hållas till allmänt arbete i viss, mot den ådömda skadeersättningssumman svarande tid." Men, mina herrar, kan det vara rätt och lämpligt att i dessa tider stifta sådana lagar?

Jag vill påminna mig, att för en ganska lång tid sedan fans det här i landet en laglig institution, som kallades gäldstuga. Det är nu så länge sedan, att kanske en del af kammarens ledamöter icke ens hört talas om denna inrättning, men det fans emellertid en sådan, der man hade rättighet att insätta en person, som ej kunde betala sina skulder. Och på en sådan gäldstuga kunde man insätta *alla*, som ej kunde betala sina skulder. Men, mina herrar, det är redan en lång tid gången, sedan denna lagstiftning upphäfdes, och nu vilja de ärade motionärerna åter införa en sorts gäldstuga. Men kommen i håg, mina herrar, att denna nu ej skulle gälla alla, utan *endast en viss klass*. Den skulle nemligen blott kunna finna användning för arbetare och möjligen för arbetsgifvare; och jag hemställer, om det kan vara lämpligt att införa en sådan separatlagstiftning. Ja, men, säger man, denna åtgärd skulle tillgripas, icke blott derför, att man ej kan betala, utan hufvudsakligen derför, att aftalets brytande är ett brott mot en *moralisk* lag. Man vill nemligen ej tillåta, att menniskor skola vara löftesbrytare. Nå väl, mina herrar, jag vill visst icke försvara löftesbrytare, ty jag anser det vara ett stort fel att bryta ett löfte, hvilket jag för min del håller lika heligt som en ed, men jag hemställer, hvarför somliga menniskor skola straffas för löftesbrott och andra icke. Om t. ex. en person kommer och vill låna pengar — kanske för att använda dem till onödiga ändamål, för att lefva godt och njuta af lifvet — och han sedan ej kan återbetala dessa pengar, ja, icke blir han insatt derför. Men skulle vi återgå till den gamla gäldstugan och i den insätta alla personer, som i dessa tider ej betala sina skulder, så skulle den snart blifva full.

Jag kan således ej vara med om en sådan lagstiftning. Om man genom en sådan lagstiftning skulle kunna komma åt *den* sortens folk, som gjort till sin uppgift, ja, snart sagdt, hafva till sitt lefvebröd att underhålla ovänskap mellan arbetare och arbetsgifvare, ja, då skulle jag kanske kunna vara med om en separatlag. Men med en lag, sådan som den man här vill få till stånd, kommer man ej alls åt *dessa* personer, som skulle komma att gå alldeles fria, men deremot träffar man dermed arbetare, som kanske *mot* sin vilja tvungits att bryta ett arbetsaftal. Och det kan jag för min del ej vara med om.

Lagutskottet tyckes äfven haft samma uppfattning, nemligen att det ej går an att stifta sådana lagar; ty visserligen har utskottet yrkat bifall till motionen i dess kläm, men deremot har det bestämdt opponerat sig mot dess motivering. Utskottet säger nemligen, såsom den föregående talaren påpekade, att det ej kan vara med om, "att det skadestånd, som kan ådömas den, hvilken utan skäl brutit ett arbetsaftal, bör förvandlas till allmänt arbete." Men, mina herrar, i och med detsamma man tager bort *den* motiveringen, fins det bok-

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

stafligen ej någon motivering alls till detta förslag; och att då skrifva till Kongl. Maj:t och begära utredning och förslag utan att alls angifva den rigtning, i hvilken dessa böra gå, kan jag ej alls anse lämpligt. Riksdagen skrifver mången gång onödigt till Kongl. Maj:t, men den brukar dock hafva *någon* motivering, som säger, hvad man vill. Här deremot finnes det ej någon sådan, utan man skulle blott säga: vi anse en dylik lag vara lämplig och vi äro öfvertygade, att om blott Kongl. Maj:t gör en utredning, skall han nog finna många skäl för en dylik lagstiftning.

I viss mån är jag af samma åsigt som den föregående talaren, men det var ett par yttranden, som han fälde och som jag för min del ej kan gilla.

Han stälde sig nemligen uteslutande, tyckte jag, på *arbetarnes* sida. Han sade till och med, att han ville stifta lagar mot oresonliga arbetsgifvare, men om jag gör det medgifvandet åt den föregående talaren, att det finnes oresonliga arbetsgifvare, så skulle jag bra gerna vilja, att han för sin del medgåfve, att det äfven finnes oresonliga *arbetare*.

Han yttrade äfven, att man borde stifta en lag, som innebar, att en arbetsgifvare icke skulle hafva rätt att neka att mottaga en person i sitt arbete, som tillhörde en fackförening. Ja, detta var förvånande, och man ser deraf, att då man kommer ut på det fria området, kommer man ofta till ett tillstånd, som är ännu mera despotiskt, än det gamla var. Nu säger den nämnde talaren visserligen: när jag uppgör ett ackord med en arbetare, skall jag blott fästa mig vid *arbetsaftalet*. Men, mina herrar, detta kan ej vara fallet, ty jag bör väl såsom arbetsgifvare hafva en rättighet att omgifva mig med personer, som jag äfven i öfrigt anser hederliga, dugliga och aktningsvärda. Det skulle vara bra hårdt, om jag icke med mina arbetare skulle få afhandla annat än det, som rör sjelfva arbetsaftalet. Nej, mina herrar, *så* långt få vi ej gå, ty om vi ej få afhandla om annat med våra arbetare, tror jag, att tillståndet mellan arbetare och arbetsgifvare kommer att bli sämre än nu.

Herr talman! Af det anförda framgår, att jag yrkar afslag å så väl motionen som utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herrar *Sandquist*, *Hammarström*, *Pantzarhielm* och *Svensson* i Karlskrona.

Vidare anförde:

Herr Redelius: Herr grefve och talman! Mina herrar! Oaktadt allt, hvad de föregående talarne anfört, dristar jag mig dock att säga några ord till försvar för min åtgärd att vara med om att tillstyrka lagutskottets nu föreliggande betänkande.

Det har här sagts åtskilligt, som synes vilseledande, icke minst om sjelfva de ord, hvarom nu diskuteras: orden arbetare och arbetsgifvare eller kapital och arbete. Den senast föregående talaren tycktes utgå från den uppfattningen, att arbetarne utgjorde en viss samhälls-

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

klass och arbetsgifvarne en annan. Detta vågar jag för min del bestrida. Vi skulle kunna säga, att vi äro arbetare allesamman. Särskildt ber jag att få här framhålla en del af samtlige arbetarne i vårt land, som icke pläga tagas med i räkningen, då det talas om förhållandena mellan arbetare och arbetsgifvare. Jag menar den betydliga del af vårt folk, som arbetar i jorden — de må nu anses ega sitt hemman sjelfva eller bruka det för annans räkning eller bistå den, som eger eller sköter det. De äro arbetare och enligt mitt förmenande en ganska respektabel klass af arbetare och en stam, som jag tror kan kallas en kärnstam i vårt land, en klass, på hvilken samhället kan stödja sig såsom en samhällets kärna. Alltså äro arbetarne många flera, än herr Branting tyckes vilja antaga.

Vidare vill jag bestrida, att det är någon skarp skilnad mellan arbetare och arbetsgifvare, ty samma person kan icke blott vexelvis, utan på en och samma gång vara både arbetstagare och arbetsgifvare. Jag ber om tillåtelse att anföra ett exempel, som kan belysa, hvad jag menar med detta påstående, äfven om detsamma delvis kan synas ligga på sidan om den föreliggande frågan. För icke så länge sedan var jag nemligen ordförande i en styrelse, som hade till uppgift att verkställa torrläggning af vattendränkt mark. I styrelsen sutto visserligen två ledamöter till, hvilka kunde sägas delvis vara egare till den mark, som skulle torrläggas; de öfriga elfva voro ej egare af jord, men de voro intressenter. För verkställande af torrläggningen uppgjorde jag i styrelsens namn och å dess vägnar kontrakt med en arbetstagare, som mot en viss öfverenskommen summa skulle verkställa ett sprängningsarbete. Han i sin ordning behöfde arbetare, hvarför han legde andra för att arbeta åt sig. Der blef det nu åtskilliga afdelningar; entreprenören var arbetsgifvare åt den, han legde, men han var på samma gång arbetstagare hos oss. De, som kontraherade med honom, voro i sin ordning arbetsgifvare, ty de gåfvo honom arbete, men på ett annat håll voro de arbetstagare: en var nemligen handlande, en var disponent och en var arrendator. De voro sålunda att anse såsom arbetstagare från andra.

Vidare vill jag särskildt nämna en sak, som jag tror i någon mån kan tjena till belysning af den föreliggande frågan med afseende på rättsförhållandet. Kontraktet var klart, och ingen gjorde någon invändning vare sig åt ena eller andra sidan. Men entreprenören kommer en dag och säger: käre, hjelp mig; det här kommer jag ej ut med; jag förstod ej det här arbetets svårigheter, och får jag ej någon hjelp utöfver den kontraherade summan, så lider jag nöd. Ja, vi skola se på det, svarade jag. Först såg jag på arbetet, och sedan sammankallade jag samtliga intressenterna och sade: vi skola syna arbetet. Detta gjorde vi, och arbetet befans väl utfördt i enlighet med kontraktet; men det visade sig äfven, att berget genom sin beskaffenhet och genom sitt läge var vida svårare att genombryta, än vi på förhand hade anledning antaga på grund af ingeniörens förslag. Derför syntes billigheten tala för att vi gåfvo honom en tillökning i det betingade priset. Af alla tretton voro tolf ense derom, men den trettonde vägrade. Han sade, att entreprenören hade borgensmän, som skulle svara

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

för förlusten. Men dessa kunde naturligtvis ej hafva någon ansvarighet härvidlag, ty arbetet var fullgjordt, och entreprenören hade då ej rätt att påyrka något. De tolf tillerkände honom emellertid en skälig summa, men den trettonde vägrade, som sagdt. Ja, det var en af arbetsgifvarne för tillfället. Jag skulle för min del ha ansett önskligt, att vi då haft en lagbestämmelse, som berättigat oss att för arbetstagarens räkning kräfva ut af den trettonde hans andel, men någon sådan bestämmelse fans ej. — Detta kan nu synas ligga på sidan af saken, men jag har i alla fall velat nämna det såsom i viss mån belysande för den föreliggande frågan.

Det fins emellertid i förhållandet mellan arbetare och arbetsgifvare äfven en annan sida. En torpare t. ex. åtager sig att för nyttjanderätten till ett torp göra vissa dagsverken. Han kan då ej på samma gång utföra denna sin arbetsskyldighet och sköta torpet, så att han kan existera derpå, utan han måste städja sig en arbetare. Han är ju sjelf arbetstagare, men han blir äfven arbetsgifvare åt ett annat håll. På samma sätt är det med en arrendator: han kan sägas vara arbetstagare åt den, som disponerar hemmanet eller eger det, men han är i sin ordning arbetsgifvare åt andra. Ja, till och med om han ej är arrendator, utan anses ega hemmanet och stå på fri grund såsom egare till detsamma, kan han ändå i sjelfva verket sägas mera vara arbetstagare än arbetsgifvare. Om nemligen hans hemman är intecknadt i bank eller annorstädes och han har stor skuld att amortera, kan han sitta så hårdt, att afgifterna till ränta och amortering bli drygare än ett vanligt arrende. Och jag känner mer än en torpare eller fri arbetare inom min församling, som sagt, att de anse sig stå ekonomiskt bättre än mången hemmansegare.

Det är således icke rätt att så skilja arbetsgifvare och arbetstagare åt.

Jag nämnde hemmansegare. Hvem är då i sjelfva verket egare till ett hemman, när det är mera eller mindre skuldsatt, på sätt jag förut antydt? Det vet man icke. Det enda, egaren deraf vet, är, om det är en hypoteksförening eller en bank, till hvilken han är skyldig att erlägga räntan. Men hvem eger penningarna? Ja, hemmanets egare, kan man säga, är i sjelfva verket innehafvarne af de fordringar, som allmänna hypoteksbanken är skyldig att indrifva af alla låntagarne. Men hypoteksbankens styrelse vet icke, antingen dessa fordringsegare äro inom eller utom landet boende.

Gränsen mellan dessa kategorier, arbetsgifvare och arbetstagare, är således ganska sväfvande, och derför går det icke an att säga, att det finnes en bestämd särskild klass arbetsgifvare och en bestämd särskild klass arbetstagare, ty det strider mot verkliga förhållandet.

Hvad sedan angår talet om arbetsaftalets frihet, eller att, om jag förstod den föregående talaren rätt, denna frihet endast förefans å arbetsgifvarens, men ej å arbetstagarens sida, så bestrider jag rigtigheten af ett sådant påstående. Det kan till och med vändas om. En arrendator t. ex. är, för så vidt han skall kunna göra rätt för sig, absolut tvungen att hafva medhjelpare, han måste städja arbetare och med dem öfverenskomma om längre eller kortare tids arbete. En fri

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts).

arbetare har dervidlag större magt öfver sig och sin arbetskraft, än arbetsgifvaren har, och detsamma gäller i många andra fall. Derför går det icke an att säga, då man talar om fritt arbetsaftal, att friheten blott skulle vara å ena sidan, ty det finnes bundenhet å båda sidor. En, som icke har mer än sin kroppskraft, är bunden att taga arbete, om han vill lefva, men en annan har samma bundenhet att skaffa sig arbetare, om han vill lefva. De behöfva hvarandra båda två, såsom den siste talaren framhöll. Jag tror, att det är nyttigt att betona, att denna ömsesidighet i intressen och ömsesidighet i rättigheter är, såsom utskottet framhållit, i sjelfva verket lika å båda hållen.

Hvad beträffar rättskrafvet, så är det medgifvet, att ett sådant finnes å båda sidor. Äfven herr Branting medgaf, att arbetarne enligt hans uppfattning hade kraf på åtskilliga ändrade lagbestämmelser, och den siste talaren, friherre Barnekow, nämnde, att det kunde finnas skäl att få lagbestämmelser i detta afseende rörande förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetstagare, särskildt om man kunde komma åt dem, som arbeta på att väcka misstro och split mellan arbetsgifvare och arbetstagare och endast bidraga till att öka svårigheterna. Jag instämmer med honom häri.

Men skulle det nu vara så, att ett verkligt behof finnes, att någonting göres, hvad kan man då göra mindre än att opartiskt undersöka förhållandena och först taga reda på, huru det är ställdt å båda sidor. Befinnes det då, att nya eller ändrade lagbestämmelser äro af nöden och man anser dem behöfliga, hvad kan man göra då? Ja, detta skulle bli föremål för den undersökning, som lagutskottet hemstält, att Riksdagen skulle begära hos Kongl. Maj:t.

Nu har visserligen sagts, att utskottets hemställan är så sväfvande. Ja, det är sant; den kan sägas vara sväfvande, men det finnes dock *något* bestämdt deri, då det uttryckligen anhålles, att undersökningen skulle röra frågan *om arbetsaftalets helgd*; man vill, att det skall gälla å båda sidor. Hvad ovissheten i öfrigt beträffar, hänvisar jag till hvad Riksdagen gjort vid föregående tillfällen. Här har nemligen skrifvits mer än en gång, utan att Riksdagen angifvit, hvarken huru undersökningen skulle verkställas, eller om den önskade lagstiftningen vore möjlig. Det är icke längre sedan än i fjol, Riksdagen gjorde så, då den skref rörande den kommunala lagstiftningen och begärde en undersökning, huruvida det vore möjligt att ställa det kommunala skatteväsendet på en annan grund än i förbindelse med den allmäuna bevillningen.

Men *huru* undersökningen skulle ske eller *om* den ens var möjlig, derom sade Riksdagen icke ett ord. Icke heller kunde Riksdagen tala om den kommunala skattelagen, som en blifvande utredning skulle gifva som resultat. Riksdagen antog ett skrifvelseförslag och Kongl. Maj:t accepterade det, och en komité är nu i färd med att utreda förhållandet.

Om Riksdagen antoge detta förslag, tror jag, att det skulle gå på samma sätt. Jag tror, att regeringen skulle anse frågan vara af så djupt ingripande betydelse i samhällslifvet och för förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetstagare och så vigtig för rikets sunda

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

och lyckliga utveckling, att Kongl. Maj:t sannolikt icke skulle tveka ett ögonblick att vidtaga nödiga åtgärder för att utreda en sådan fråga och derefter, om den kunde finna lämpliga former, som kunde få lags natur, framlägga ett förslag till reglerande af dessa förhållanden, så vidt de kunde regleras.

Jag anhåller derför att få yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Thor: Herr talman! Om man än icke hade kunnat vänta, att motionären efter nederlaget i fjol i denna kammare afstått ifrån att i år återkomma, eller om man icke heller kunnat vänta, att han, som herr Branting nämnde, låtit varna sig af den allmänt uttalade oviljan från arbetarnes sida i fjol, hade man dock haft all rätt att vänta, när han i år återkom, att han i någon mån upptagit till bemötande de invändningar, som i fjol gjordes både i denna och Första Kammaren mot hans motion. De blefvo icke då bemötta under debatten, och icke någon tillstymmelse till bemötande finnes nu uti vare sig motionen eller lagutskottets betänkande i år.

Det framhölls t. ex. i fjol alldeles tydligt, att förutsättningarna för denna motion äro alldeles falska, derför att dessa stora strejker, dessa stora arbetsinställelser, som motionären vill åt, icke alltid, icke ens i de flesta eller vanligaste fall inneburit ett brytande utaf formligen ingångna arbetsaftal, utan att dessa strejker uppkomma oftast, då fråga är om *framtida* arbete och bestämmande af priset derför eller i sådana fall, då icke formliga aftal ingåtts, utan arbetarne helt enkelt hafva gått till arbetsgifvarne och begärt arbete och fått sådant utan att dervid närmare aftala vare sig i ena eller andra afseendet.

Det torde kunna ifrågasättas, om motionären nu menat endast detta eller om meningen varit, att man också icke skulle kunna *tvinga* arbetarne att ingå formliga aftal. Men jag föreställer mig, att det omöjligen kunde hafva varit meningen att få en sådan lag till stånd, enligt hvilken man icke skulle få uträtta något arbete utan att formliga kontrakt först upprättas. Äfven för arbetsgifvaren skulle sådana formliga aftal vara till ganska tvifvelaktig nytta. Jag är viss derpå, att många arbetsgifvare, åtminstone de större af dem, icke vilja ingå sådana aftal, derför att dessa, om de skola vara fullständiga, äfven måste gälla viss tid, och det är ej alldeles säkert, att arbetsgifvarne vilja gå in på att behålla arbetarne så och så lång tid, utan de vilja ha det så ställdt, att när arbetet tryter, få arbetarne gå sin väg.

Motionären anmärker vidare, såsom förut påpekats, att för arbetsgifvaren ej finnes något sätt att få ersättning, utan att han står alldeles rättslös efter nuvarande förordningar. Han nämner äfven, att stadsarbetsgifvarne hafva börjat en rörelse i syfte att ernå en sådan organisation, som skulle kunna bereda jemvigt mot arbetarnes strejkyttringar. Detta är dock, såsom en föregående talare framhållit, visserligen icke något skäl att i år återkomma med motionen.

Det finnes nemligen, äfven utom dessa i motionen föreslagna säkerhetsåtgärder, såsom man vet, redan nu skydd för arbetsaftal, om de ingås ordentligt. Ty den, som under sådana förhållanden bryter

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

ett arbetsaftal, får ersätta skadan, då han lagföres, och detta anser jag vara alldeles tillräckligt.

Vidare är det en annan utväg, som jag vet, att ganska många arbetsgifvare begagna sig af, i det att, när de förutse, att det finnes möjlighet för att strejk skall kunna utbryta antingen bland deras egna arbetare eller bland de arbetare, af hvilkas produktion de äro beroende, de i arbetsaftalen insätta s. k. strejkklausuler och derigenom i många fall bli skyddade.

Man kan för öfrigt verkligen förundra sig litet öfver eller åtminstone icke med tystnad förbigå, att motionären, då han nämner, att stadsarbetsgifvarne hålla på att organisera sig till mästareföreningar, dock säger, att lagstiftningsåtgärder ytterligare behöfvas för att jemna ut den ojemna ställning, som arbetsgifvarne intaga gent emot arbetarne på grund af arbetarnes medellöshet. Det är för mig alldeles ofattligt, att arbetarne skola hafva en bättre ställning, derför att de äro utan medel, men arbetsgifvarne en sämre, derför att de hafva medel.

Till det hufvudskäl, som vid förliden riksdag anfördes för afslag, skall jag alltså nu be att få lägga det: att motionen i det afseendet är högeligen oklar, att motionären icke på något sätt lemnat upplysning om huru han tänkt sig saken och huru han skall kunna försvara ett sådant yttrande som det af mig refererade.

Nu har här sagts, att man icke vet, hvad utskottet vill, och det är nog sant. Ett par uttalanden t. ex. i utskottets betänkande tyckas mig alldeles stäfva mot hvarandra. Utskottet säger, att det "icke delar motionärens åsigt, att det skadestånd, som kan ådömas den, hvilken utan skäl brutit ett arbetsaftal, bör förvandlas till allmänt arbete", men — "anser emellertid, att någonting bör göras uti den af motionären anvisade rigtning." Hvilken är då den af motionären anvisade rigtningen? Om man läser motionen framifrån och tillbaka och bakifrån och fram, kan man endast upptäcka *en* rigtning: han vill ha in i lagen tvångsarbete för arbetare, som bryta arbetsaftal eller strejka vare sig de aftalat eller icke aftalat. *Det* är den af motionären anvisade rigtningen, och det är alltså dit, utskottet vill komma, då det säger, att det önskar, att någonting skall bli gjordt i den rigtningen. Det är således icke så alldeles intetsägande detta utskottets betänkande, som här sagts, utan för mig ställer det sig så, att man tagit fasta på den i motionen anvisade rigtningen för att få något gjordt. Detta är det ena skälet, som framhållits för att man ändå borde skrifva. Det andra skälet, som anförts till stöd för nämnda åtgärd, eller att Riksdagen förut gjort på samma sätt, lärer icke behöfva bemötas.

Reservanterna hafva ock påvisat, att en sådan lag, som motionären önskar, skulle möta mycket stora praktiska svårigheter, och detta är ju också alldeles gifvet.

Om en stor arbetsinställelse komme att ega rum, skulle man sålunda kunna fråga, när motionären tänkt sig, att tvångsarbetet skulle begynna. Det kunde icke begynna, förrän strejken afslutats, ty förr vet man icke, huru stor den skada är, som vållats, då denna

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

är beroende på huru länge strejken varat. Och om man icke kunde ådöma tvångsarbetet, förrän arbetsinställelsen upphört, då skulle väl arbetarne först derefter, eller just när de skulle börja arbeta igen, afföras till tvångsarbetsanstalten. Det är således mycket stora svårigheter, som möta vid en dylik lagstiftning. Redan af detta skäl, ehuru det icke är det vigtigaste, tror jag, att man bör noga betänka sig, innan man begär något sådant.

Jag skall icke upptaga tiden vidare, men jag har velat säga detta för att häfda min ställning.

Jag ber att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Med herr Thor förenade sig herrar *Centerwall*, *Bromée*, *Norberg*, *Nydahl*, *Norman*, *Aulin*, *Eklund* i Stockholm och *Wavrinsky*.

Herr Jakobson: Såsom hufvudmotionär skall jag be att med några ord få ange skälen, hvarför jag äfven i år kommit fram med denna motion.

Jag vågar trots de ampra anmärkningar, som här framkommit, dock säga, att det föreligger förmildrande omständigheter, som tala för min motion. Jag har haft i sigte hvad som hittills egt rum och fortfarande i våra dagar eger rum enligt legostadgan. Den bestämmer, som vi veta, för landet helt år och för Stockholm sex månader som tid för tjensteaftal, och tjenstehjon, man eller qvinna, gift eller ogift, som försummar fullgöra sina tjensteåligganden, blir enligt legostadgan förvunnen till böter, och på grund af densamma kan ock tjenstehjon i vissa fall straffas med kroppsplikt — det kan icke undgås. — Vidare finnas bestämmelser i vår lag om dylikt straff för familjefader, som underlåter att underhålla sin familj, så att den kommer att ligga fattigvården till last. Han är nemligen skyldig att underkasta sig tvångsarbete ända till två år. Således finnes redan nu burskap i vår lagstiftning för tvångsarbetet vid brytande af arbetsaftal lika väl som med den pligtförsummelse, jag senast antydt.

Jag har för öfrigt mycket tydligt framhållit i motionen, att jag särskildt afser sådana aftal mellan arbetsgifvare och arbetstagare, som ingås på kortare tid med högst två à tre veckors uppsägningstid, under hvilken tid arbetaren skulle vara skyldig att fortsätta arbetet och arbetsgifvaren vara berättigad att behålla arbetaren qvar, så att han ej finge gå ifrån arbetet, med mindre han uppsagt det en, två à tre veckor förut.

Jag vet sannerligen icke, hvilken arbetare som icke skall kunna uppfylla ett sådant aftal, hvilket aldrig kan innebära någon obillighet mot honom. Och först då han brutit aftalet, är det jag ifrågasätter, att han skulle straffas med tvångsarbete.

Det är ju icke så märkvärdigt, men om herrarne vilja göra ett stort nummer deraf och vidröra en hel del andra omständigheter, så kan jag icke rå för det.

Man har vidare sagt, att detta förslag endast skulle afse arbetsgifvarnes fördel. Det står dock tydligt uttaladt, att det gäller lika väl arbetstagarne som arbetsgifvarne. För öfrigt har jag icke sett,

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

att arbetaren någonsin förlorat på arbetsgifvaren, ty den förres fordran utgår med förmånsrätt. Jag har icke framstält några omåttliga och orimliga anspråk mot våra arbetare, men jag har åsyftat, att våra hederliga och hedervärda arbetare skulle skyddas. De äro ofta i behof deraf, ty man finner, att det ligger osynliga krafter bakom, som draga arbetarne bort ifrån deras pligter, oaktadt de vore mest tacksamma för att slippa följa med. Jag vet från södra Sverige exempel på — och de äro allmänt kända — att arbetarne icke ville inställa sitt arbete, utan ville fullgöra sina skyldigheter, men de fingo det icke. Det gick om tider och dagar, det kom allt starkare påtryckningar, och de måste slutligen lyda och inställa sitt arbete. Det kan väl svårligen förnekas, att det vore en stor fördel för våra arbetare att kunna undgå detta nödtvång, och för öfrigt skulle det ju för hela nationen vara en vinst, att strejker förekommas. Utskottet har ock medgifvit, att inom vårt land på senare tider så mycket i den vägen förekommit, som vållat oss alla, så väl arbetsgifvare som arbetstagare, förlust och skada.

Jag vill alltså med detta hafva sagdt, att skäl finnas för min motion, och att det icke är något orimligt eller obilligt jag begärt, men om herrarne röra upp det till öfverdrifter, rår jag, som jag förut yttrat, icke för det. Jag kan således icke göra annat än yrka bifall till hvad lagutskottet föreslagit, och vill för öfrigt nämna, att Första Kammaren antagit betänkandet med ganska stor majoritet, hvarför det vore önskligt, om Andra Kammaren ville tänka på saken, innan den fattar sitt beslut. Jag tror, att vi ifrån landet, som väckt denna fråga, dervid tänkt litet på städerna också, ty det är nog så, att borgarne och handtverkarne i städerna i detta fall äro ganska klent representerade inom denna kammare. Derför har jag för min del tillåtit mig väcka denna fråga. Den rör mig personligen mycket ringa och icke heller min valkrets. Det är således icke för att kurtisera mina kommittenter, som den framkommit, utan jag ser frågan i stort och har velat understödja borgarne, som icke äro så alldeles storartadt här representerade.

Jag yrkar bifall till lagutskottets förslag.

Herr Andersson i Nöbbelöf: Herr talman! Det kan icke nekas, att det är med en viss ledsnad man ser dessa stora arbetsinställelser, som här och hvar i landet komma till stånd till skada för så väl arbetsgifvare som arbetare, och man kan icke förundra sig öfver, att litet hvar tänker på, om det icke skall kunna finnas något medel att jemka ihop meningsbrytningarna, så att de icke bli så stora, men jag betviflar, att det här föreslagna medlet är det rätta. Jag tror det för min del icke. Jag skall emellertid nu icke så mycket fästa mig vid motionärens förslag — lagutskottet har icke velat gå in derpå, och jag skall icke kritisera det.

Lagutskottet åter har sagt i sin motivering: "utskottet, som icke delar motionärens åsigt, att det skadestånd, som kan ådömas den, hvilken utan skäl brutit ett arbetsaftal, bör förvandlas till allmänt arbete, anser emellertid, att någonting bör göras uti den af motio-

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

nären anvisade rigtning." Ja, det vill säga, att lagutskottet icke gillat motionärens förslag i fråga om tvångsarbete, men lagutskottet har ändock funnit sig böra anvisa en lagstiftningsåtgärd i samma "rigtning", som motionären anvisat, nemligen att ta bort den personliga friheten. Jag åtminstone kan icke, då jag läser detta lagutskottets betänkande, finna, att utskottet gifvit någon annan anvisning. Meningen är således, att man skall kunna döma till allmänt fängelse. Mina herrar, jag tror, att, om vi gå in på den vägen och döma arbetarne till fängelse för brytande af arbetsaftal i den utsträckning, hvari detta kan komma i fråga, då äro vi inne på en alldeles origtig väg. Jag tänker mig förhållandena sådana de vanligen äro i fall, der brytande af arbetsaftal inträffar. Det vanliga är, att detta sker vid större etablissement och bolag, som ha många af sina arbetare bosatta å orter långt ifrån dessa arbetscentra. Nedlägga dessa arbetare arbetet, skulle således arbetsgifvarne, som icke hafva något vidare intresse af arbetarnes familjer, helt enkelt kunna med lagen i hand få dem in i fängelset. Sedan är det vederbörande kommuner, der de äro mantalsskrifna, som få underhålla familjerna den tid, under hvilken arbetarne skulle sitta i fängelse. Detta är saker, som man får tänka på mer än en gång och tänka allvarsamt på.

Men detta är ändock efter min åsigt icke det allra värsta. Det värsta, som jag kan finna i den föreslagna "rigtningen", hvari denna lagstiftning skulle gå, är att man skulle sätta i fängelse personer, som egentligen icke äro åtalade enligt strafflagen. Hvad skall bli af detta? Jo, följden skulle bli, att de brännmärktes genom att komma in i fängelse, och skulle derigenom, enligt min tanke, snart nog få fullständigt förakt för allt hvad både fängelse och lagar heter. Och skall det gå derhän, är jag öfvertygad om, att när de en eller ett par gånger varit i fängelse, de sedan icke komma att göra så noga skilnad på brott enligt strafflagen och brytande af arbetsaftal. Men, mina herrar, det är en väsendtlig skilnad deremellan, och man bör derför, om möjligt, icke leda folk in på denna väg.

Vi hade i går ett enskildt sammanträde, der generaldirektören för fångvårdsstyrelsen var närvarande, för öfverläggning om frågan rörande bestämmelser angående personer, som icke skydda sina barn, åsyftande att de skulle i vissa fall kunna dömas på samma sätt som lösdrifvare. Men generaldirektören upplyste, att det icke är möjligt att slå in på den vägen, ty våra tvångsarbetsanstalter äro så fulla, att t. ex. för mycket kort tid sedan direktören för Svartsjö kom till honom och sade: "får jag en sådan fora till, finnes icke plats för dem." Skulle man nu dessutom taga emot arbetare från de större arbetareetablissementen, blefve det alldeles omöjligt. Vi få tänka oss väl för, innan vi skicka in en skrifvelse, som synes icke innehålla någonting, men som enligt min tanke är ganska betydelsefull, om man närmare ser på förhållandena. Ja, det är så många skäl, som tala emot i den vägen, att det tror jag vi skola akta oss för.

En annan sak, som tål att tänka på, men hvilken nu icke föreligger, är den angående lagstiftning mot sådana personer, som här talats om, hvilka uppagitera arbetarne. Men det är en helt annan

fråga. Dem träffar man icke med denna lagstiftning. Här är det *arbetarne*, som träffas. I likhet med många andra är jag icke rädd för en lagstiftning, som afser att träffa dessa uppviglare, men, som sagdt, dem träffar man icke med detta förslag.

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

Jag för min del kan icke vara med om detsamma och derför ber jag att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Eriksson* i Elgered, *Eriksson* i Bäck, *Nordin* i Hammerdal, *Eriksson* i Qväcklingen, *Nordin* i Sättna, *Göthberg*, *Thylander* och *Persson* i Borrby.

Herr Sjövall: Herr talman, mina herrar! Man har sagt, att denna fråga för närvarande icke hör till de stora frågoraa, men jag kan icke dela denna öfvertygelse. Jag tror, att den hör till de stora frågorna, för det första derför, att den afser ett stort, om icke det största, antalet af nationens medborgare, och för det andra derför, att en yttring af arbetarerörelsen här framställes såsom farlig för samhällets bestånd — såsom ett samhällsondt, som man helt naturligt på något sätt vill råda bot för.

Det förvånar mig då, att man ingenting lärt utaf hvad i denna fråga förut framkommit. Det har med stor tydlighet och klarhet vid föregående års riksdag af de talare, som då uppträdde i debatten härom, påvisats, att enda lämpliga vägen, på hvilken man kan komma till rätta med strejkerna, är att undanrödja deras orsaker, hvilket bäst låter sig göra derigenom, att man på ett verksamt sätt befordrar och underlättar *föreningsväsendet* och inför *skiljedomstolar*. Det förvånar mig, säger jag, att icke den ärade motionären, om han verkligen vill ha ett kraftigt botemedel mot detta onda, upptager till pröfning den sålunda anvisade utvägen, och det förvånar mig likaledes, att lagutskottet icke med ett enda ord nämner om denna utväg, som kloka, kunskapade, besinningsfulla och i frågan fullt initierade personer pekat och peka på, utan fasthåller vid ett medel mot det onda, som nästan alla enstämmigt förklarat sig icke vara med om att tillgripa. Jag kan härvid icke undgå att tänka på den gamla berättelsen om katten och råttorna. Då katten blef alltför besvärlig för råttorna, höllo dessa råd och beslöto sig för att såsom ett radikalt botemedel mot faran, binda en klocka om kattens hals. När denna plan skulle utföras, befans det emellertid, att ingen af råttorna *vågade* binda bjällran om kattens hals. Bjällran är här tvångsarbete och fängelse. Motionären vill så gerna fästa den vid den strejkande arbetaren, men saknar fullt kurage dertill. "Lagbudet", säger han, "skall så affattas, att det icke träffar den, som *oförvålladt* bryter ett arbetsaftal, icke heller unga eller oerfarna arbetare, som låtit narra sig af samvetslösa arbetsgifvare". Efter att så hafva kommit af sig redan vid ingången anropar han lagutskottet för att få dess hjelp, och lagutskottet vill nog, fast det säger, att det icke vill, ty det föreslår en skrifvelse till Kongl. Maj:t, för hvilken intet annat positivt förslag än motionärens kan anföras. Men beslutas en sådan skrifvelse, skall nog Kongl. Maj:t

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal.

också betacka sig för uppdraget, och på så sätt kommer bjällran dess bättre aldrig om kattens hals.

Det klokaste och förståndigaste rådet var nog det, som med klarhet, tydlighet och skärpa framhållits af den talare, som gjorde sig till tolk för arbetarne. Låtom oss emellertid icke å någondera sidan göra oss skyldiga till öfverdrifter. För min åsigt kunna dessutom nog skäl hemtas till och med af hvad motionären sjelf anfört, då han säger, att situationen under det gångna året i så måtto ändrats, att föreningsväsendet nu tillgripits äfven af arbetsgifvarne, hvilka stiftat den så kallade mästareorganisationen, och att bland arbetarne föreningsväsendet nu vunnit än större anslutning samt spridt sig från städerna till landet. Allt tyder sålunda på, att botemedlet för här ifrågavarande så kallade samhällsonda bör sökas i understödjande och underlättande af *föreningsväsendet*. Och förr än vi slå in på den vägen och i sammanhang dermed införa vederbörliga skiljedomstolar, bli vi säkerligen icke af med de nu af motionären öfverklagade missförhållandena. På grund af hvad jag sålunda anfört kan jag naturligtvis icke vara med om hvarken motionen eller utskottets förslag, hvilket sistnämnda jag dessutom på grund af formella skäl, som redan blifvit påvisade, icke kan biträda.

Jag får således yrka afslag å såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Mine herrar! Jag för min del skall vara den förste att erkänna, att det finnes arbetare, som egentligen icke *kunna* försvaras, och jag är lika villig att erkänna, att vid vissa tillfällen hafva strejker utbrutit, hvilkas tillkomst jag på det högsta beklagar. Men förhållandena te sig något besynnerliga, när arbetarefrågan förekommer inom riksdagen. Jag erinrar mig, att för några år sedan väcktes af en högt ärad motionär förslag derom, att permanenta skiljedomstolar skulle inrättas i syfte att bilägga tvister mellan arbetare och arbetsgifvare. Då uttalades emellertid med bestämdhet från precis samma håll, hvarifrån den nu föreliggande motionen framkommit, att detta vore en sak, hvarmed man icke skulle befatta sig på lagstiftningens väg, utan att sådana frågor borde lösas på den fria öfverenskommelsens väg. Jag vet icke hvad som under de få åren sedan dess inträffat, som skulle hafva kunnat omkasta förhållandena till den grad, att, under det man då förklarade, att man icke borde på lagstiftningens väg befatta sig med att inrätta skiljedomstolar, som skulle lösa ifrågavarande tvister, man nu vill komma fram med en lag, som skulle skicka arbetarne till fängelset, när sådana tvister uppkomma.

Jag tror, att den stora arbetarefrågan bör lösas på helt annat sätt än genom dylika tvångsåtgärder. Jag tror, att den löses lättare och till större belåtenhet för båda parterna, om vi gifva åt arbetarne, såvidt möjligt är, fulla medborgerliga rättigheter och visa vår varma erkänsla för den stora insats, som arbetarne gjort i vårt samhälles utveckling. Jag tror också, att, om vi såsom arbetsgifvare bemöta dem humant och vänligt, så att de få förtroende för oss, sådant skall

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

verka kraftigare än tvångsåtgärder. För öfrigt skall jag be att få säga motionären, att jag för min del bestämdt är öfvertygad derom, att vägen till samförstånd mellan arbetare och arbetsgifvare, den vägen går icke genom fängelset och straffanstalten, utan den går en helt annan bana. Jag tror, att vi endast genom ökad upplysning och bildning kunna komma till detta samförstånd, och af ökad upplysning och bildning äro för visso både arbetare och arbetsgifvare i behof för att förstå hvarandras rättmätiga kraf.

Herr talman! Jag skall be att få yrka afslag å såväl motionen som utskottets förslag.

Herr Fjällbäck: Herr talman! Jag begärde ordet derför, att motionären beklagat sig öfver att borgarne äro mycket klent representerade i denna kammare, och deri instämmer jag med honom. Men detta beror ju på, att han liksom många andra sträfvat efter att jaga ut de borgare, som funnos här, genom den så kallade vingklippningen. Han ansåg *då*, att de voro för väl och för mycket representerade; *nu* klagar han öfver att de äro för fåtaligt och klent representerade. Jag hoppas derför, att han vid nästa riksdag kommer att väcka motion derom, att vi skola återgå till det gamla systemet, så att borgarne här i kammaren måtte blifva flere och bättre representerade.

Den föreliggande frågan om förhållandet mellan arbetare och arbetsgifvare är så svår att lösa, att man bestämdt icke gör det genom lagparagrafer. Motionären framhåller ju sjelf, att legostadgan innehåller sådana straff, som han påyrkar, i fråga om brytande af arbetsaftal. Men trots dessa straffbestämmelser har dock legostadgan sjunkit ned till en död bokstaf. Den har, jag skall instämma med honom deri, öfverlefvat sin tid, och det går icke att åter väcka lif i den. För hvar dag, som går, blir det allt mer och mer uppenbart, att den är otidsenlig, och det erkänner också motionären. Nu vill han likväl skapa till en ny legostadga, om hvilken man dock redan från början kan säga, att den skall bli lika otidsenlig som den nuvarande. Trots de straff, som, enligt hvad motionären upplyste, äro stadgade i den nuvarande legostadgan, riskera dock redan nu en mängd personer att bryta mot den. Jag minnes, att en talare för något år sedan berättade för kammaren, att han helsat på en bekant, som hade en dräng, hvilken var ordentligt städslad, men icke trifdes med sin husbonde och derför gick sin väg. Husbonden skickade då efter länsmannen, och länsmannen åkte efter drängen och hemtade honom hem till husbonden igen. När nu det var gjordt, skulle husbonden bjuda länsmannen på en sup och en smörgås, och medan de inmundigade detta, försvann drängen igen. När länsmannen sedan åkte ifrån stället och kommit ett stycke på hemvägen, hvem åkte han då förbi om icke drängen! Detta visar emellertid, hur man går till väga med legostadgan.

Nej, det är nog svårt att träffa arbetsaftal, som äro bindande för båda parterna. Jag skall gerna medgifva, att det är möjligt att träffa aftal, som äro bindande för arbetsgifvaren, men att det är möjligt

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

att genom straffbestämmelser binda arbetaren, bestrider jag på det bestämdaste.

Här har motionären talat om nybyggnader och huru arbetarne der kunna ställa till spektakel. Jag vet, att vid nybyggnader börjar man med grunden, åtminstone göra vi så här i Stockholm. Men det är just *grunden*, hvarpå man skulle bygga, som motionären icke känner, och den känna ej heller de tjugusex, som jemte honom underskrifvit motionen och icke heller lagutskottet; det är en grundlös historia allt detta, som de hittat på och som vi göra bäst i att lemna åt dess värde.

Motionären beklagar sig bland annat öfver den agitation, som skulle komma från osynliga krafter och verka på arbetarne. Han säger icke hvilken agitation han menar, men jag har hört talas om att i södra och mellersta Sverige — jag är nemligen från Vestergötland och helsar på der ibland, men jag tänker att förhållandet är temligen lika på båda sidor om Vettern och att det ej just är någon skilnad mellan östgötar och vestgötar — jag har hört, säger jag, att man talar om att der verka osynliga krafter, som kallas agrarer — jag vet nu icke om ordet uttalas så på folkspråket, men ett konstigt namn var det emellertid, och en mycket konstig rörelse också. Månne det inte är just dessa agrarföreningar, som upphetsa och uppagitera arbetarne, eller hvad kan motionären mena? Hvad representanten för södra Tjusts härad yttrade om arbetare, som på samma gång voro arbetsgifvare, tyckte jag också lät något besynnerligt. — Men jag undrar i allt fall, om icke dessa tysta krafter, som oroa arbetarne och ställa till tvister mellan dem och arbetsgifvarne, i många fall hafva sitt ursprung just hos — agrarerna.

Motionären säger vidare, att honom angår saken icke det ringaste, utan att han står här egentligen såsom representant för oss borgare, till hvilkas förmyndare han alltså gjort sig. Ursäkta mig, men det är *vår* sak, och jag tror, att vi kunna tala för oss sjelfva, utan att vi behöfva skicka till Östergötland efter hjelp. Jag har i mer än tjugu år haft tjogtals arbetare i min tjenst, och åtskilliga af dem har jag haft i tiotal af år och en i nitton år, men aldrig har jag haft annat än muntliga aftal med dem, och kommer ej heller att göra annat än muntliga aftal med dem, ty skriftliga aftal hatar jag, emedan de i dylika fall icke kunna få effektiv verkan för någon annan än den, som kan betala skadan. De påminna om den gamla tiden, då trälar tvingades att arbeta — jag tänker man känner detta från vår gamla historia. Nu vill man åter införa träldomen här i landet. Det var så beqvämt att fånga inhemska eller utländska trälar, och man behöfde då ej heller vara rädd för att de skulle försvinna, när arbetslönerna stego på andra trakter.

Motionären säger, som jag nyss nämnde, att saken intresserar icke honom. Kanske ändock. För några år sedan var jag i tillfälle att åhöra ett telefonsamtal, som motionären förde med sitt hem angående en strejk, som utbrutit bland hans arbetare. Dessa skulle gräfva upp torf ur en mosse, men mossen var djup och torfven var tung, och slutet blef, att de begärde högre aflöning, om de skulle

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

fortsätta att arbeta. Jag undrar icke på, att detta var något som angick motionären, och jag undrar icke heller på, att han ville hafva ett effektivt aftal med sina arbetare, som band dem på några veckor åtminstone, tills han hunnit få upp torfven ur mossen.

Den ärade representanten för Södra Tjust hade något mycket egendomligt att anföra i denna fråga och talade om, huru man gräft en kanal der nere. Jag har också varit med om att gräfva kanaler och träffat på berg så sega, att sjelfva statskyrkan icke kan vara segare, men man har dock måst hålla aftalet i alla fall och spränga, tills man fått kanalen fram. Den ärade talaren sade nu, att vid det af honom omtalade arbetsföretaget kom entreprenören och förklarade, att han icke rådde på berget, utan ville hafva hjelp och dessutom bättre betalning. Prosten gick då omkring till tolf af intressenterna och alla dessa gingo in på att höja aflöningen, men den trettonde strejkade och sade: vi skola hålla aftalet, och det hade han ju rätt uti. Men då säger talaren, att han ville hafva denne straffad, derför att han icke ville bryta aftalet. Således, när talaren vill hafva aftal bindande för båda parterna — och det är ju det, utskottet också här vill —, så motiverar han detta på det sättet, att han vill hafva straff för den, som höll aftalet, och frihet för de 12 att tvinga den trettonde att bryta aftalet. Detta är en logik, som måtte vara teologisk, men då jag icke studerat teologi, så förstår jag mig icke på den.

Vidare nämnes i motionen, att klassmedvetna arbetare icke vilja taga städsel. Nej, så långt hafva de kommit i frihetskänsla, att de icke gå under tjenstehjonsstadgans ok. Dessa tider äro oåterkalleligen förbi, och för den saken finnes ingen hjelp vidare. Men det finnes en annan väg att komma öfverens på, och jag vill i det afseendet hänvisa till Amerika, ett land, som icke är obekant i södra och mellersta Sverige, hvarifrån flera hundratusen utvandrat till Amerika, der de nu träla under *sina* aftal, men det är fria aftal. Det är ju också bekant, att ingenstädes i hela verlden produceras bättre industriartiklar än i Amerika, och äfven dess jordbruksprodukter äro utmärkta, trots att de äro producerade i frihet. Dessa amerikanska arbetare sammansluta sig i hundratusenden, ja, i millioner i sina fackföreningar och diktera *sina* vilkor och pris. Arbetsgifvarne göra på samma sätt, förena sig i stora samfund och diktera *sina* pris.

Om vi nu icke känna så väl till Amerika, så vill jag hänvisa till ett annat land, som ligger oss närmare, nemligen England, der just i dessa dagar utkämpats en jättekamp mellan maskinarbetarne och verkstadsegarne, en kamp, som varat öfver ett halft år och som slutat med att status quo består, d. v. s. att ingendera har segrat, men båda hafva pröfvat sina krafter, så att det dröjer nog mycket länge, innan de försöka en sådan strid igen. Striden gälde arbetarnes föreningsrätt, och så långt fingo arbetsgifvarne gifva med sig, att de måste erkänna denna rätt, och jag tror icke, att de skola göra om det försöket att tvinga arbetarne ut ur deras föreningar. Det gälde närmast den äldsta fackföreningen i hela landet, men den stod profvet lika väl som arbetsgifvarne.

Detta är den rätta vägen. Låtom oss sluta oss tillsammans båda

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

parterna och komma öfverens icke med lagparagrafer och tvångsarbete utan på det fria aftalets väg, och så länge detta aftal är fördelaktigt för båda parterna, så må vi hålla det. Mitt råd till motionärerna är derför att tillgripa ökad aflöning och ökad humanitet emot edra arbetare. Jag sjelf har aldrig haft brist på arbetare, och den dag i dag är finnes det tjogtals arbetare, som söka arbete hos mig. Mina arbetare hafva icke heller försökt gå sin väg, utan jag får och har alltid fått uträttadt hvad jag behöft under hela den tid, jag skött min borgerliga näring, och jag är viss på att jag icke skall behöfva vända mig till Riksdagen för att få arbetare, som vilja arbeta hos mig. Den saken sköta jag och mina arbetare sjelfva utan Riksdag, regering och några särskilda lagar. Det är rent bedröfligt, att i dessa tider skola komma så många motionärer med sådant. Nästa steg blir, att arbetaren kommer och säger: ärade motionär, jag skulle visserligen kunna taga tjenst hos er, men då ni är medlem i agrarföreningen eller fosterländska förbundet och jag icke tycker om dessa föreningar eller deras åsigter — jag tycker t. ex. icke om tullar, derför att jag måste köpa mina matvaror — så vill jag icke arbeta hos er, utan om vi skola ingå något arbetsaftal, så måste ni förbinda er att icke tillhöra någon sådan förening.

Jag undrar, om icke de ärade motionärerna skulle anse detta rent orimligt. Ja, men det är just detta man vill tillgripa. Motionärerna äro sex och tjugu, men detta är visst en för mycket, ty det är väl meningen, att fem och tjugu skola serveras åt dem, som ej vilja arbeta på motionärernas vilkor. Det är väl dit man vill för att hålla arbetsaftalet i helgd, men min erfarenhet säger, att det går icke på den vägen, och att hvarje sådant försök måste misslyckas. Derför yrkar jag afslag å det hela och anhåller vördsamt hos motionärerna att icke komma allt för ofta tillbaka med dessa motioner, ty de vinna icke hvad de åsyfta, men de uppegga och uppagitera arbetarne alldeles onödigt, och vi kunde väl få lefva i fred med hvarandra, arbetare och arbetsgifvare, och befrias från hemliga och uppenbara agitatorer.

Herr Folke Andersson: Såsom herrarne finna, har jag reserverat mig mot lagutskottets föreliggande betänkande, och jag skall nu anhålla att få yttra några ord om skälen till min reservation.

Jag inser mycket väl, att den sak, hvarom här är fråga, är af stor vigt, och att det är angeläget, att det blir någon klarhet i förhållandena mellan arbetare och arbetsgifvare, men jag tror icke, att det sätt, hvarpå motionären har velat lösa frågan, kan gagna saken. Jag tror dessutom, att redan nu finnas bestämmelser, enligt hvilka den, som ingått arbetsaftal, men bryter detsamma, i många fall kan kännas skyldig till skadestånd, men jag kan aldrig vara med om att man skall ålägga den person, som brutit aftalet, att aftjena detta skadestånd med tvångsarbete. Detta är något för mig helt och hållet motbjudande, och jag kan derför icke vara med om motionärens förslag. Men jag kan icke heller vara med om det förslag, som utskottet framlagt, nemligen om en skrifvelse till Kongl. Maj:t. Det är redan påpekadt, att hvarken motio-

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

nären eller lagutskottet kunnat angifva någonting såsom grund för en sådan skrifvelse, utan blott uttryckt en önskan, att Kongl. Maj:t må taga saken under ompröfning och sedan framkomma med ett förslag. Det är väl något ytterst sällsynt, att Riksdagen skrifver till Kongl. Maj:t i ett ämne utan att kunna angifva, huru man skall lösa frågan, men så skulle här blifva förhållandet.

Jag hemställer till herrarne: hvad tro herrarne följden skulle blifva, om hvad här ifrågasatts skulle bifallas och blifva lag? Det talades om, då checklagen var före, att man med den endast skulle komma att förpassa många till fängelserna. Ja, men jag tror också, att, om hvad här föreslagits blefve lag, våra fängelser derigenom skulle i än högre grad fyllas. Det skulle lända till mycket dryga kostnader för staten och för kommunerna, ty om en fattig arbetare skulle sättas i fängelse för brytande af arbetsaftal, måste hans familj under tiden underhållas af kommunen, och jag tror, att vi hafva så stora dylika utgifter förut, att vi icke böra öka dem på detta sätt.

Jag får således, herr talman, yrka afslag på så väl motionärens som utskottets förslag.

Herr Redelius: Med anledning af herr Hans Anderssons yttrande ber jag att få säga, att jag är alldeles ense med honom uti hvad han talade om allmänt arbete och fängelse och olämpligheten af att besluta en lagstiftning i den rigtningen, och härom står jag icke ensam, utan hela utskottet är med i denna punkt.

Vidare vill jag säga, att det synes mig, som om det låge ett ganska starkt skäl till förmån för utskottets betänkande deri, att alla, som uppträdt mot betänkandet, hafva motiverat detta med något, som utskottet frånsagt sig, icke velat vara med om, och motståndarne till skrifvelseförslaget hafva icke så mycket talat om hvad utskottet framstält och påyrkat som om det, som utskottet har afvisat. Jag tror, att det är mycket nyttigt, att äfven i denna fråga låta detta vara detta. När utskottet i motiveringen har sagt, att man icke ville vara med om att försummelser i ifrågavarande hänseende skulle kunna beläggas med allmänt arbete, men sedermera sagt, att det anser, att något bör göras uti den af motionären antydda rigtning, så har detta tydts, såsom om man skulle hafva tagit igen, hvad man förut skjutit ifrån sig. Jag kan icke finna, att detta är rigtigt. Vi veta väl alla, vi som motionera och underskrifva betänkanden, att det är *klämmen*, som härvidlag är af afgörande betydelse; och då jag påskrifvit, att jag instämmer i motionens syfte eller rigtning, så har jag icke åtagit mig att svara för motiveringen. Denna regel är så vidsträckt i vårt land, att när en dom fälles, till och med i högsta instansen, är det klämmen, som är af afgörande betydelse, men motiveringen vinner aldrig laga kraft. Derför synes det mig icke rigtigt att argumentera på det sättet, att man tager en motivering, som utskottet ogillat. Jag tror, att herrarne skola gifva mig rätt uti, att jag icke är skyldig att upptaga invändningar, som äro gjorda på sidan om betänkandet, och jag skall afhålla mig fullkomligt derifrån,

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

men jag vill dock äfven jag göra ett litet undantag, med anledning af den ganska egendomliga tolkning af ordet teologi, som en talare gjorde. Huru var det nu med den saken? Jo, en person hade uppgjort ett kontrakt om att få vissa hundra kronor för ett arbete. Penningarna hade han fått och arbetet var färdigt, och ingen menniska satte i fråga att bryta aftalet, men af billighets- och mensklighetsskäl tyckte vi det vara lämpligt att gifva honom något *utöfver* kontraktets bestämmelser. Är det nu teologi i talarens mening att gifva mannen i fråga mer än han skulle hafva af billighet och mensklighet, ja, då bockar jag mig för det och erkänner, att den teologien är rigtig.

Jag yrkar fortfarande bifall till betänkandet.

Herr Henricson: Då jag anser, att ifrågavarande lagbestämmelser i flera afseenden skulle komma att lända till skada och vara egnade att framkalla missnöje, så yrkar jag afslag å betänkandet.

Herr Persson i Rinkaby: Jag har icke något nytt att tillägga till den redan långa diskussionen, men vill blott säga, att då denna motion har kommit in från landtmannapartister, så kunde det synas, som om detta parti i sin helhet gjort sig solidariskt med motionen. För min del vill jag dock opponera mig mot en sådan uppfattning och vill icke vara med om vare sig motionen eller utskottets förslag.

Vid 1896 års riksdag väckte jag en motion om ändring i tjenstehjonsstadgan i syfte att få aftalen friare emellan arbetare och arbetsgifvare. Jag trodde, att rätt mycket i detta syfte skulle hafva vunnits, om städseln på landet kunnat blifva på kortare tid än nu, till exempel på ett halft år, och om arbetarne berättigats att få ut sin lön något så när efter som de gjort sig förtjenta af den och icke såsom nu först vid årets slut. Lagutskottet affärdade emellertid motionen då dermed, att utskottet icke ville taga bort det patriarkaliska förhållande, som rådde emellan tjenare och husbönder. Nu har lagutskottet kommit till en annan uppfattning och synes vilja borttaga detta förhållande, ty icke är det patriarkaliskt att följa motionärerna och sätta in arbetare, som bryta sina kontrakt, inom lås och bom.

Då jag icke kan fatta, huru denna skrifvelse skall se ut eller hvad regeringen skall göra på grund af denna motion, när lagutskottet icke tillstyrkt någon förändring af tjenstehjonsstadgan, der *litet* dock är qvar af det patriarkaliska förhållande, som utskottet talat om, så kan jag icke finna skäl att tillstyrka en skrifvelse i nu afsedt syfte, utan yrkar afslag å utskottets hemställan.

Herr Petersson i Fräntorp: Herr grefve och talman, mina herrar! Jag tror för min del, att det gjorts ett alldeles för stort nummer af denna fråga, och jag kan icke finna annat, än att lagutskottets utlåtande blifvit alldeles för mycket förvrängdt. Det råder ju ett allmänt missnöje i anledning af de strejker, som tid efter annan uppstå, och alla äro ense om, att dessa äro till stor förlust för såväl

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

arbetstagare som arbetsgifvare. Men då man söker råda bot derför, så sättas alla möjliga skrankor upp för att det ej skall lyckas, i det att man påstår, att det skulle vara omöjligt för regeringen att åstadkomma förslag till en lag, som vore lämplig för både arbetsgifvare och arbetstagare.

Det är nog för öfrigt icke så helt med arbetarnes delaktighet i strejkernas uppkomst, och de äro säkerligen ej så utan skuld dertill, som man låtit påskina. När herr Branting hade ordet, sade han, att en arbetsgifvare borde kunna få fritt ingå aftal med sina arbetare. Ja, det är på sin plats. Men huru går det till, när det blir strejk, — får arbetsgifvaren då hafva sina arbetare i fred? Nej, vi hafva sett af erfarenheten, att förhållandet är alldeles motsatt, och att han i sådant fall blir utsatt för trakasserier på alla möjliga sätt. Visserligen hafva vi på senare tider fått förändrad lagstiftning i fråga om åtal för tvång till arbetsinställelse, men den lagen har icke blifvit effektiv.

Här har framhållits, att den nu föreslagna lagstiftningen skulle verka till skydd endast för arbetsgifvarne, men det kan komma tider, då det kan vara nyttigt äfven för arbetstagaren att hafva en sådan lag, som ju också skulle hafva till uppgift att tillförsäkra honom full ersättning för hans arbete. Tidens strömningar gå upp och ned. Det kan blifva en kris, och få då icke arbetarne någon ersättning för sitt arbete, så stå de illa ute. Det är visserligen sant, att det redan nu finnes i förmånsrättsordningen bestämdt, att arbetaren skall hafva förmånsrätt för arbetslön under de sista tre månaderna, men, mina herrar, den, som känner till rättegångsförfarandet i tvistemål, vet, huru länge det dröjer, innan det i sådana mål blir slutlig dom, och innan dess kan arbetsgifvaren vara försvunnen, rest till Amerika eller annorstädes, och då blir arbetaren i alla fall utan betalning.

Vi skola se saken ej ensidigt, utan från båda hållen, och då skola vi finna, att det vore nyttigt för samhället att få en lag, som afstyr strejker. Jag tror icke, att det skall blifva omöjligt; med god vilja skall det nog gå.

Jag kan icke förstå, huru herr Hans Andersson kunde gå så långt, som han gjorde i sitt yttrande, då han sade, att lagutskottet skulle antydt, att påföljden för brytande af arbetsaftal skulle bestämmas i det syfte, motionären hemstält. Jag kan icke läsa lagutskottets utlåtande på det sättet. Ty lagutskottet säger alldeles ifrån, att det ej vill vara med om tvångsarbete som påföljd, men sedan säger utskottet, att någonting bör göras uti den af motionären anvisade rigtning, och dermed menar utskottet, att något bör göras till skydd för arbetsaftal, men afser icke att förorda den straffpåföljd, motionären anvisat.

Enligt min mening är det all anledning att bifalla lagutskottets hemställan.

Herr Andersson i Nöbbelöf: Herr talman! Ja, jag har lärt mig läsa innantill litet grand äfven jag, och jag kan ej läsa annat, än att lagutskottet väl icke vill vara med om motionärens fram-

Om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal. (Forts.)

ställning att stadga allmänt arbete såsom påföljd för brytande af arbetsaftal, men deremot vill, att Kongl. Maj:t skall vidtaga åtgärder "i den af motionären anvisade rigtning". Då motionären nu efter min mening icke anvisat annan påföljd än tvångsarbete, det vill säga ett beröfvande af den personliga friheten, så finnes det, om man ej vill gå så långt som motionären, men väl följa den rigtning han anvisat, icke annat sätt än att sätta in den, som brutit arbetsaftal, på enkelt fängelse.

Jag kan icke läsa annorlunda, och till och med prosten Redelius, om han vill läsa såsom en ordentlig teolog, bör läsa på samma sätt. Det förvånar mig sannerligen, att en prest läser en skrift på annat sätt, än der är skrifvet.

Jag yrkar fortfarande afslag å utskottets hemställan.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag å såväl nämnda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara besvarad med öfvervägande ja. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som afslår såväl hvad lagutskottet hemstält i förevarande utlåtande n:o 12 som ock herr Jakobsons i ämnet väckta motion, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets nämnda hemställan.

Omröstningen utföll med 127 ja och 74 nej; hvadan kammaren beslutat i enlighet med ja-propositionens innehåll.

§ 12.

Slutligen föredrogs och bifölls lagutskottets utlåtande n:o 13, i anledning af justitieombudsmannens framställning angående socknars lösensskyldighet i vissa mål.

§ 13.

Afgåfvos följande motioner, nemligen af:

herr *N. Andersson* i Pettersborg, n:o 203, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af §§ 11, 21, 59 och 73 i förordningen om kommunalstyrelse på landet,

herr *P. Waldenström m. fl.*, n:o 204, om revision af kongl. förordningen den 24 oktober 1885 angående försäljning af vin och maltdrycker m. m., och

herr *A. P. Gustafsson*, n:o 205, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 28, med förslag till lag angående ändring i vissa delar af giftermålsbalken m. m.

Motionerna bordlades.

§ 14.

Till bordläggning anmäldes vidare följande inkomna ärenden:

statsutskottets utlåtanden:

n:o 2, angående regleringen af utgifterna under riksstatens *första* hufvudtitel, innefattande anslagen till kongl. hof- och slottsstaterna;

n:o 3, angående regleringen af utgifterna under riksstatens *andra* hufvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet; och

n:o 4, angående regleringen af utgifterna under riksstatens *tredje* hufvudtitel, omfattande anslagen till utrikesdepartementet; samt

lagutskottets utlåtande n:o 16, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser om styrkande af hinderslöshet till äktenskap.

§ 15.

Anmäldes och godkändes Riksdagens kanslis förslag:

dels till Riksdagens skrifvelse, n:o 1, till Konungen, angående val af justitieombudsman och suppleant för honom,

och dels till Riksdagens förordnanden:

n:o 2, för häradshöfdingen m. m. O. Berger att vara Riksdagens justitieombudsman, och

n:o 3, för konstituerade revisionssekreteraren, assessoren C. E. Leijonmarck att vara justitieombudsmannens suppleant.

§ 16.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *N. Nilsson* i Skärhus under 8 dagar fr. o. m. den 16 dennes,
„ *C. H. Björck* „ 4 „ „ „ 15 „

herr *C. J. Jakobson* under 8 dagar fr. o. m. den 16 dennes,
och „ *C. Rydberg* „ 6 „ „ „ 14 „

§ 17.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 2,54 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Rättelser

i Andra Kammarens Protokoll n:o 2.

Sid. 9, rad. 19 uppifr. *står:* 6 kronor 35 öre register-ton
läs: 6,35 öre register-ton

sid. 10, rad. 10 uppifr. *står:* 6 kronor 35 öre pr register-ton
läs: 6,35 öre pr register-ton.

Stockholm, Nya Tryckeri-Aktiebolaget, 1898.